

נושאון - ביטאון איל"ת - אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
עורך: יורם לוביאניקר עורך משנה: לורנס פישר
עריכה גרפית: הדי אור עריכה לשונית: אסתי לבון
דוא"ל: noson.ed@gmail.com
בית יואל, נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671
Nos'on ISSN 0792-6448

תוכן העניינים:

	דבר העורך	עמ' 2
	כתר המזרח:	עמ' 3
מתן בר	איחוד האמירויות בראי הבולאות	
שמוליק כהן	מלחמת האזרחים האמריקאית – חלק שני	עמ' 8
גדעון רענן	מסביב לעולם בדרך הים	עמ' 17
	מסעו של ה"הומו ספיינס" מאפריקה	עמ' 22
משה ביאלי	לשאר העולם	
ד"ר יהושע מגר	הרעב ברוסיה בשנים 1921-1922	עמ' 26
	הגדרה קולעת בול	עמ' 31

ועד האגודה והפעילים:

יו"ר: יצחק ברק (השחר 34, ראשון לציון 7521640, 054-5314568, ifib@inter.net.il)
סגן יו"ר: מנחם לדור (ת.ד. 340, הר אדר 9083600, 054-4825007, ladorm@gmail.com)
מזכיר וגזבר: רן ברש (היורה 1, ת.ד. 8486 גן יבנה 7086131, 052-5250780, ranb2000@gmail.com)
עורך "נושאון": יורם לוביאניקר (נמל תל אביב 40, תל אביב 6350671, 054-5402723, lubianiker@gmail.com)
חבר ועד: יהושע מגר (אשטרם 44, ראש פינה 12000, 052-8802725, jmagier@netvision.net.il)
ועדת ביקורת: יוחנן מי-רז (יו"ר), שלמה וורגן, גל שפרון.

שירותים לחברים: "נושאון" – ארבע פעמים בשנה, "נושאונט" – ארבע פעמים בשנה, מכירות פומביות, שירותי ספריה תימאטית, מפגשים, סמינרים והרצאות, צוות מומחים, "שבל" (ביטאון התאחדות בולאי ישראל).

דמי חבר (2021): מבוגר – 160 ₪, נוער – 80 ₪.

תאריך אחרון למשלוח חומר לחוברת הבאה: 1.3.2021

דבר העורך

שלום לכם,

החוברת שלנו מוקדשת ל"מסע עולמי", ושניים מהמאמרים שבה מוקדשים לביטוי זה כפשוטו: **גיד רענן** מתאר את הקפת העולם בדרך הים וכיצד זו השתנתה עם חפירת תעלות סואץ ופנמה. **משה ביאלי** עוסק בהיסטוריה רחוקה הרבה יותר – מסעו של ה"הומו ספיינס" מאפריקה לשאר העולם. שלושת המאמרים האחרים עוסקים במקומות ספציפיים על פני כדור הארץ: **מתן בר** מביא את סיפורה של איחוד האמירויות, מדינה שהייתה במוקד החדשות בחודשים האחרונים. מאמרו של **ד"ר יהושע מגר** עוסק ברעב הכבד שפקד את רוסיה בשנים 1921-1922 ובסיוע ההומינטרי שהוגש למדינה על ידי גופים בין-לאומיים. **שמוליק כהן** משלים את סיפורה של מלחמת האזרחים האמריקאית, שחלקו הראשון הופיע בגיליון הקודם.

מסביב לעולם בשמונים יום

החוברת הנוכחית של "נושאן" היא הראשונה לשנת 2021, וזה גם הזמן לשלם את דמי החבר לאגודה. גובה דמי החבר נותר גם השנה ללא שינוי – 160 ₪ למבוגר ו-80 ₪ לחבר נוער. פרטים על דרכי התשלום מופיעים בעמוד 7. המשלמים בהעברה בנקאית מתבקשים להקפיד על ציון שמם ושנת התשלום בפרטי העברה, כדי להקל על **רן ברש**, שהוא מזכיר וגזבר האגודה, לשייך את התשלום לחבר הנכון.

תערוכת הבולים הלאומית הוירטואלית "נטבול 2021" תתקיים בחודש מרץ. אם חשבתם להציג את האוסף שלכם ביום מן הימים, הרי שיום זה הגיע עתה! התערוכה מיועדת בעיקר למציגים לראשונה או לכאלה שהפסיקו להציג מסיבות שונות. פנו אלינו בהקדם לקבלת פרטים נוספים.

בהצלחה לכולם,
יורם ולורנס

נטבול 2021

NetBul 2021

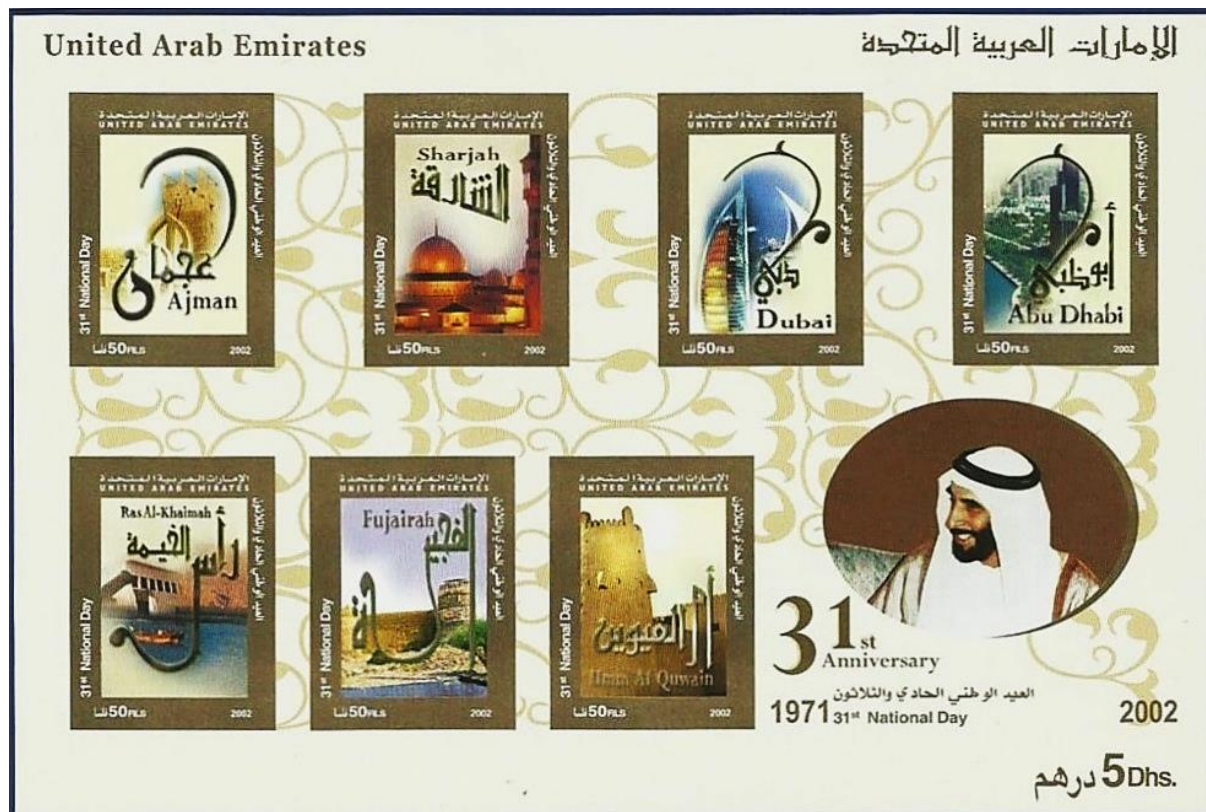
תערוכת בולים לאומית וירטואלית
VIRTUAL NATIONAL STAMP EXHIBITION

כתר המזרח: איחוד האמירויות בראי הבולאות מתן בר

ב-13 באוגוסט 2020, בערב קיצי וחם, הודיע במפתיע ראש הממשלה **בנימין נתניהו**, כי מדינת ישראל ואיחוד האמירויות סיכמו לכוון ביניהן יחסים רשמיים. ההסכם זכה לשם "הסכם אברהם", על שמו של אברהם אבינו, שהוא דמות בעלת חשיבות רבה גם בקרב הציבור המוסלמי. ואכן, כמו מזג האוויר העונתי, כך גם יחסי ישראל ואיחוד האמירויות הפכו לחמים מיד עם ההודעה הדרמטית על כינון ההסכם.

איחוד האמירויות, או בשמה המלא "מדינת האמירויות הערביות המאוחדות" ובקיצור "מאע"מ", ממקמת במפרץ הפרסי והיא פדרציה של שבע נסיכויות: אבו דאבי, שהיא בירת האיחוד, דובאי, אל-שארג'ה, עג'מאן, אום אל-קוּוּין, אל-פּוּג'ירה וראס אל-ח'ימה. כל אחת משבע האמירויות נהנית מאוטונומיה פנימית בראשות שושלת שבטית מקומית, ולפדרציה עצמה נשיא ומערכת מוסדות משותפים. לעת זקנה מוריש נשיא האיחוד את השליטה לאחד מבני משפחתו.

שבע הנסיכויות החברות באיחוד האמירויות

ניצניה של הפדרציה טמונים בתחילת המאה ה-19. חופי האמירויות היו באותם ימים כר פורה לפעילות ענפה של פיראטים, והאזור זכה לשם הלא מחמיא "חוף שודדי הים". בריטניה, ששאפה להבטיח את ביטחון השיט בנתיב הימי לכיוון היהלום שבכתר – הודו, כפתה על שליטי האזור לחתום על שורת הסכמים להפסקת השוד הימי. במסגרת ההסכמים התחייבה בריטניה להגן על השושלות המקומיות ולסייע להן מבחינה כספית, אם יתעורר הצורך. כך הפכו האמירויות, ביניהן בחריין וקטר, למדינת

חסות בריטית תחת השם "חוף שביתת הנשק". בשנת 1963 אף פתחה בריטניה את סניף הדואר הראשון שלה באבו דאבי, וערכם של הבולים שהונפקו במדינת החסות נקבעו ב"ביזאת". 100 ביזאת היו שווים באותה תקופה לרופי הודי אחד.

בול מחוף שביתת הנשק משנת 1961
בעל ערך נקוב של 1 רופי הודי

בסוף שנות ה-60 של המאה ה-20 החלו הבריטים בהדרגה למשוך את ידם מהאזור, והאמירויות השונות החלו להנפיק בולים עצמאיים. בשנת 1971 הכריזה בריטניה על הסרת החסות, ושבע האמירויות הכריזו על הקמת איחוד עצמאי, בעוד בחרין וקטר הכריזו על עצמאות בנפרד. אמיר אבו דאבי **שיח' זאיד בן סולטאן אאל נהיאן** הפך לנשיא הראשון של איחוד האמירויות ול"אבי האומה". מאז מותו בשנת 2004 מחזיקים צאצאיו, בני שושלת נהיאן, בהגה השלטון באיחוד האמירויות.

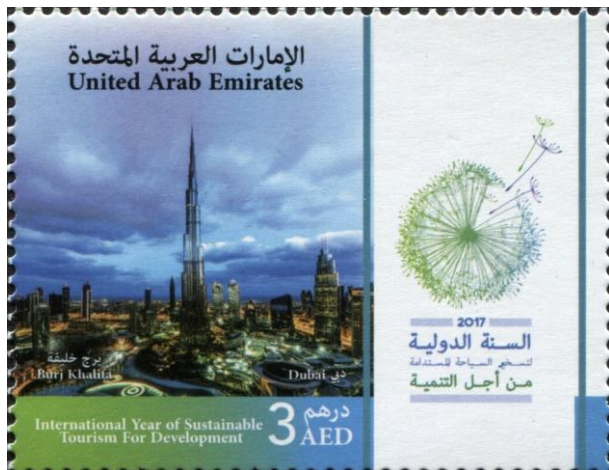
מייסד איחוד האמירויות ו"אבי האומה"
זאיד בן סולטאן אאל נהיאן

להקמת איחוד האמירויות נודעה השפעה ישירה על הבולאות באזור. האמירויות השונות, שנהגו להנפיק בולים באופן עצמאי עד הכרזת העצמאות בשנת 1971, נאלצו לחדול מההנפקות העצמאיות, ומשנת 1973 הוכפפו כלל הנפקות הבולים ל"דואר האמירויות" היושב כיום בדובאי. הבולים החלו לשאת את הכיתוב "איחוד האמירויות הערביות" (UAE – United Arab Emirates), וכל זכר להנפקות עצמאיות טושטש.

מימין: בול שהנפיקה הנסיכות אל-פוג'ירה בשנת 1967, לפני האיחוד. במרכז: בול שהונפק באבו דאבי עם הדפס רכב המשנה את שם המדינה ל"איחוד האמירויות הערביות". משמאל: המיקום הגיאוגרפי של איחוד האמירויות לחופי המפרץ הפרסי – בול משנת 1973.

בשנות ה-60 התגלו מצבורי נפט אדירים באמירויות. מאז תפס הנפט את מקומו של תעשיות הדיג והפנינים, שהיו ענפי הפרנסה המסורתיים באזור במשך מאות שנים, והפך למקור ההכנסה העיקרי של האיחוד. הודות לכספי הנפט שזרמו לידי שליטיה, יכלה איחוד האמירויות הערביות להשקיע השקעה כספית נכבדת בתשתיות ובבינוי במדינה. בשנות ה-90 קבעו חברות בין-לאומיות רבות את המטה שלהן באיחוד

מגדל ח'ליפה בדובאי

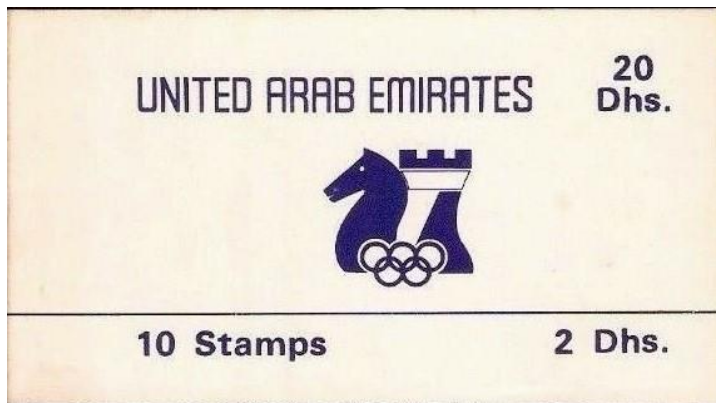
האמירויות בשל המיסוי הנמוך ובשל ההיתרים להעסיק עובדים זרים. הערים הקטנות שאפיינו את המדינה המדברית צמחו למטרופולינים עצומים מלאי גורדי שחקים וכבישים מהירים. מגדל ח'ליפה, הקרוי על שם נשיאה המכהן של האיחוד **ח'ליפה בן זאיד אאל נהיאן**, הינו המגדל הגבוה בעולם ומתנוסס לגובה של 828 מטרים. המגדל על 163 קומותיו הוא אטרקציה תיירותית והפך להיות הסמל הלא רשמי של דובאי.

שליית פנינים הייתה תעשייה מובילה באמירויות עד גילוי הנפט בשטחן.

איחוד האמירויות מקבלת מעת לעת תזכורת לשכונה המסוכנת שהיא מתגוררת בה. שלטון האייתולות באיראן, המרוחקת ממנה 80 קילומטר בלבד, נושף בעורפה של איחוד האמירויות, ובין המדינות ניטש סכסוך ארוך שנים. בפן העדתי, איחוד האמירויות ניצבת לצד סעודיה בחזית הסונית האזורית אל מול איראן השיעית. בפן הגיאוגרפי, איחוד האמירויות מתנגדת בתקיפות לריבונותה של איראן בשלושה איים במפרץ – טונב הגדול, טונב הקטן ואבו מוסא, שאותם כבשה איראן ימים אחדים לפני הכרזת העצמאות של איחוד האמירויות בשנת 1971. שני הצדדים, איראן ואיחוד האמירויות הערביות, תובעים לעצמם את שלושת האיים לאור חשיבותם האסטרטגית

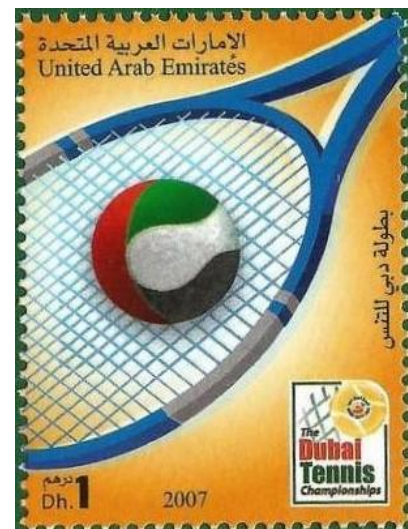
המיוחדת. שלושת האיים ממוקמים בקרבת מצרי הורמוז ובסמוך לנתיבי השיט הבין-לאומיים במפרץ הפרסי ולשדות נפט חשובים באזור.

בשנת 1986 נערכה אולימפיאדת השחמט באיחוד האמירויות, וישראל לא הוזמנה להשתתף. קונטרס בולים.

החשש המשותף מאיראן, לצד אופייה הליברלי היחסי ודבקותה באסלאם המתון ובהתנגדות לפונדמנטליזם אסלאמי, הפכו את איחוד האמירויות ואת ישראל לשותפות אינטרסים. תחת נשיא האמירויות ח'ליפה בן זאיד אאל נהיאן, ובמיוחד תחת יורש העצר הנוכחי **מוחמד בן זאיד אאל נהיאן**, ניהלו שתי המדינות יחסים

כלכליים חשאיים כבר משנות ה-2000. בשנת 2003 השתתפה לראשונה באופן רשמי משלחת ישראלית בכנס של קרן המטבע הבין-לאומית בדובאי. בשנת 2009 נרשמה סערה עולמית כאשר איחוד האמירויות סירבה להעניק אשרת כניסה לטניסאית הישראלית **שחר פאר** ולאפשר לה להשתתף בטורניר הטניס הבין-לאומי השנתי שנערך בשטחה. לבסוף חזרו בהם שלטונות האמירויות, ופאר הפכה לישראלית הראשונה שהשתתפה בטורניר. עם השנים היחסים בין המדינות הלכו והתהדקו, וישראל אף הייתה אמורה להיות מיוצגת בתערוכה העולמית "אקספו 2020" שהייתה אמורה להתקיים בדובאי בחודש אוקטובר אך נדחתה בשנה בשל משבר הקורונה.

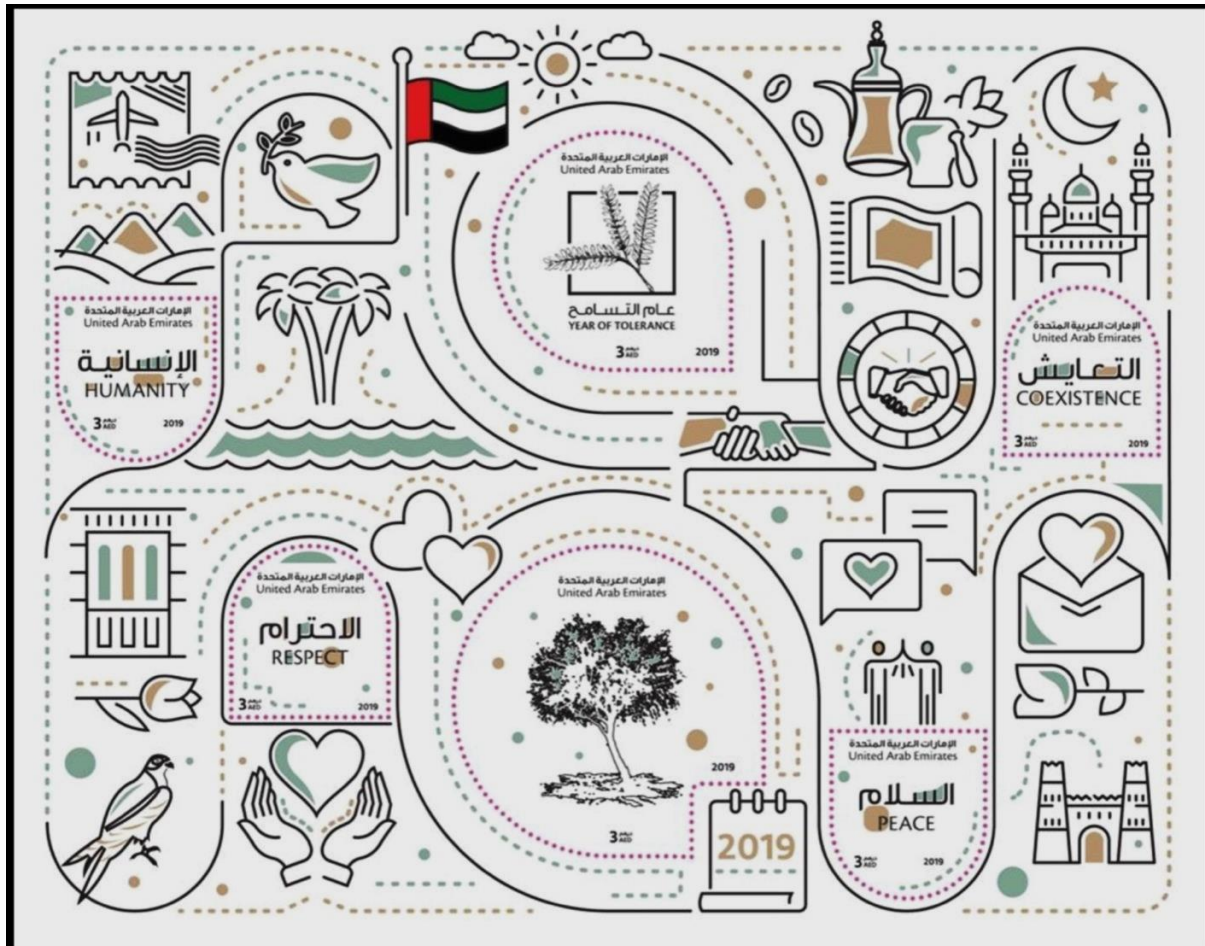

טורניר הטניס השנתי בדובאי

איחוד האמירויות שואפת להציג לעולם אופי פתוח וליברלי, ובאופן טבעי הנפקות בולאיות הן אחת הדרכים לעשות זאת. בשנת 2019, לציון "שנת הסובלנות", הונפקה באמירויות גיליונית מזכרת שעליה מצוינים מגוון ערכים שאיחוד האמירויות חורטת על דגלה: "אנושיות", "כבוד", "דו-קיום" ו"שלום". בגיליונית מופיעה גם יונת השלום עם ענף

של עץ זית בפיה, אולי כמסר ליושבים בציון. יחד עם זאת, יש לזכור כי מדובר במדינה מוסלמית שבה לתושבי המקום אסור לשתות אלכוהול (קיימים מקומות מיוחדים לתיירים המוחרגים מכלל זה), זכויות הנשים בה מוגבלות מאוד, ואת זכויות הקהילה הגאה הס מלהזכיר.

כאמור, כינון היחסים הרשמיים בין ישראל לאיחוד האמירויות הוא שיאו של תהליך חשאי ארוך שנים, וכולנו בציפייה דרוכה למימושו של הסכם זה. ייתכן כי ההתקדמות בשיחות בין המדינות אף תיתן את אותותיה בזירה הבולאית – בין אם בהנפקת בול לציון ההסכם ובין אם במסגרת הנפקה משותפת לשתי המדינות.

שנת הסובלנות

מתן בר הוא בעל תואר שני בלימודי המזרח התיכון מאוניברסיטת תל אביב.
תגובות למאמר יש להפנות למערכת "נושאות".

שלם את דמי החבר לשנת 2021 עוד היום!

את דמי החבר בסך 160 ₪ (80 ₪ לנוער) ניתן לשלם באמצעות:

✓ **העברה בנקאית:** בנק הדואר (בנק 09), סניף 001, חשבון מספר 7315171. בפרטי ההעברה יש לציין את שם המעביר ואת השנה בעבורה מתבצע התשלום.

✓ **משלוח המחאה בדואר:** יש למלא צ'ק לפקודת איל"ת, ולשלוח לגזבר האגודה **רן ברש** לכתובת: רחוב היורה 1, ת.ד. 8484, גן יבנה 7086131.

מלחמת האזרחים האמריקאית – חלק שני שמוליק כהן

בחלקו הראשון של מאמר זה תיארנו את התגברות המתח בין המדינות בצפון ארצות הברית לאלה שבדרומה סביב שאלת העבדות. כאשר נבחר **אברהם לינקולן**, מתנגד חריף לעבדות, לנשיאות ארצות הברית בנובמבר 1860 הגיע מתח זה לנקודת רתיחה. עוד בטרם הושבע לינקולן לתפקידו, פרשו שבע ממדינות הדרום מהאיחוד והקימו את "קונפדרציית המדינות של אמריקה". לאחר שכוחות הדרום תקפו את מבצר פורט סאמטר בקרוליינה הדרומית ושבּו את חיילי האיחוד, הייתה המלחמה לעובדה.

בשנת 1869 הונפק בארצות הברית בול לזכרו של אברהם לינקולן בערך נקוב גבוה של 90 סנט ובשני צבעים. מימין: הגהת מטבעת של החלק המרכזי של הבול. במרכז: הגהת גלופה של הבול על נייר עבה. משמאל: הנפקה חוזרת של הבול משנת 1875 – רק 1,356 עותקים הודפסו. מאוסף יורם לוביאניקר.

לאחר הקרב בפורט סאמטר דרש לינקולן ממדינות האיחוד לגייס שבעים וחמישה אלף אנשי מיליציה למשך... תשעים יום. איש לא חשב באותו הרגע שמדובר במלחמה ארוכה, שתימשך כארבע שנים ושבמהלכה יהרגו מאות אלפים. הגיוס התקבל בהתלהבות במדינות הצפון, אך גרם לארבע מדינות נוספות לפרוש מהאיחוד ולהצטרף לקונפדרציה: וירג'יניה (שהייתה החשובה ביותר מהארבע ואחת מזירות הקרב המשמעותיות במלחמה), ארקנסו, טנסי וצפון קרוליינה.

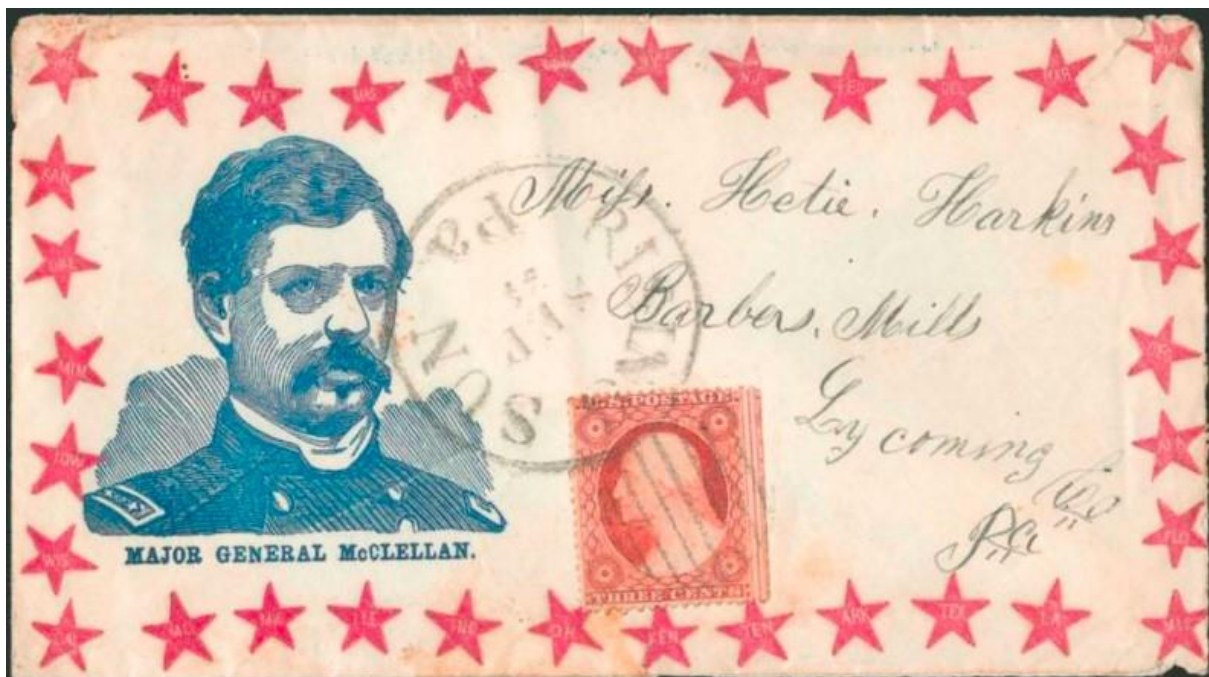
קרב בול ראן

בשל קוצר היריעה, לא אתאר את כל מהלכי המלחמה, אלא רק את הקרבות החשובים ביותר. הראשון שבהם היה קרב בול ראן, שנערך ביולי 1861 בוורג'יניה, לא רחוק מהעיר וושינגטון. מפקד הכוח הצפוני, הגנרל **ארווין מקדואל**, ידע שחייליו אינם מאומנים כראוי ברמת הפרט וכי התיאום בין המיליציות השונות לקוי. הוא ניסה לדחות את הקרב, אך הממשל בושינגטון לחץ עליו

להקדים את ההתקפה ככל האפשר. מצבם של כוחות הקונפדרציה האויב לא היה טוב יותר, אך המשימה שעמדה בפניהם הייתה קלה הרבה יותר – הגנה. יחד עם חייליו של הגנרל מקדואל יצאו גם חלק מתושבי וושינגטון מצוידים בסלי פיקניק כדי לחזות בקרב, בציפייה לניצחון מזהיר.

בפועל, לא הצליחו חייליו של מקדואל לממש את התמרון המסובך שהוא תכנן. לאחר שעות של לחימה, הצליחו חיילי הקונפדרציה להדוף את חיילי האיחוד, ואלה החלו לברוח. אל המנוסה הצטרפו אותם אזרחים שבאו לצפות בקרב. כ-850 חיילים נהרגו בקרב (רובם מקרב כוחות הצפון). כיום מספר זה אינו נחשב גבוה במיוחד, אבל היה זה המספר הגבוה ביותר של חיילים אמריקאים שנהרגו ביום אחד עד אז.

קרב בול ראן ניפץ את האשליה של מלחמה מהירה ללא שפיכות דמים. לאחריו החלה לחלחל ההבנה שמדובר במלחמה ארוכה, ושאין די בגיוס לתשעים יום. בדרום גברה התקווה שהצפון יעדיף לוותר על האיחוד בכוח, אם לא אחרי בול ראן, אז בעוד קרב או שניים. בעקבות קרב בול ראן הבינו גם ראשי האיחוד שאי אפשר להמשיך ולהסתמך על מיליציות. חיילי המיליציות שוחררו, והגנרל **ג'ורג' מקללן** החל להקים צבא לאומי חדש שהתבסס על גייסות סדירים ועל מתנדבים לתקופה של שלוש שנים. כלקח מפרשת בול ראן, נתן הממשל לגנרל מקללן זמן לאמן את החיילים החדשים ולהכין אותם למלחמה.

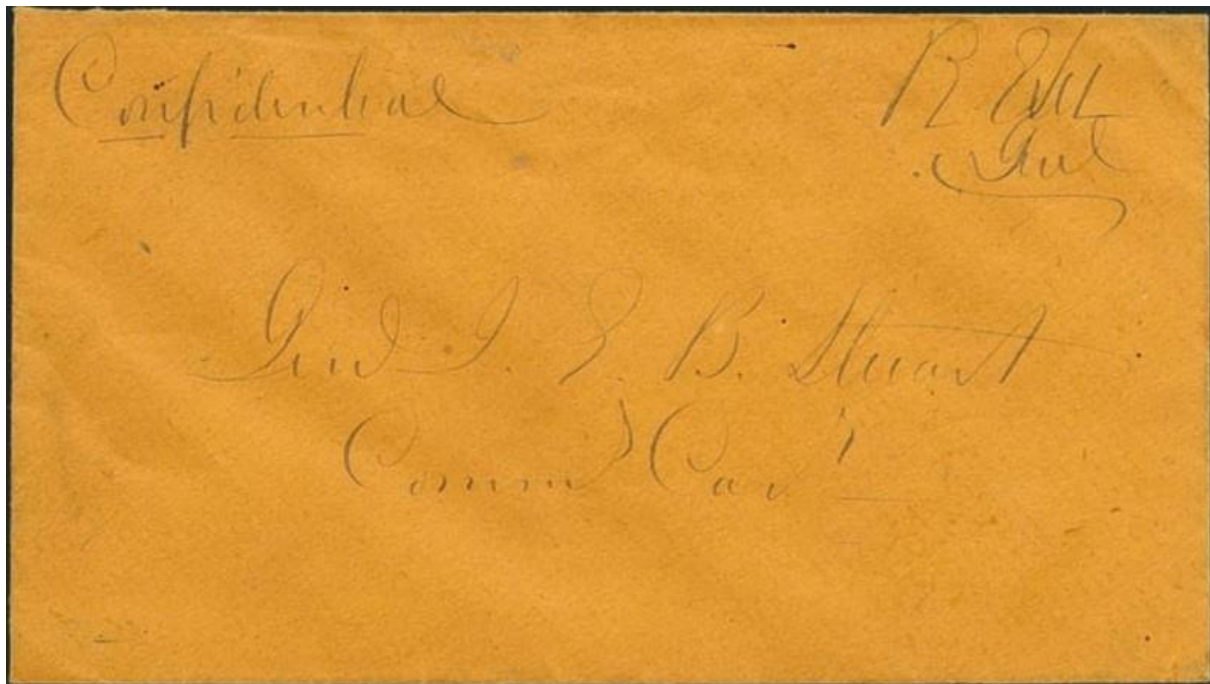
הגנרל ג'ורג' מקללן. מעטפה פטריוטית מתקופת מלחמת האזרחים.

מקללן היה אדם זהיר מאוד (שלא לומר, זהיר מדי). הוא העריך את כוחות הדרום הערכת יתר, ולכן האריך בהכנות ובגיוס נוסף, דבר שגרם ללינקולן תסכול. במרץ 1862 יצא סוף סוף מקללן למתקפה המשמעותית הראשונה שלו כנגד הקונפדרציה. המטרה שלו הייתה בירת הקונפדרציה, העיר ריצ'מונד בוורג'יניה, הרחוקה רק כמאה ושישים קילומטר מושינגטון. מקללן הבין שהדרום ביצר את הקווים בדרך היבשתית לריצ'מונד והגה תוכנית חליפית: באמצעות מאות ספינות הפליגו הוא וכוחותיו לעבר חצי האי וירג'יניה והחלו במסע מזרחה לכיוון ריצ'מונד.

התוכנית הייתה אולי טובה, אך הביצוע בפועל היה לקוי. מקללן האמין שמולו עומדים עשרות אלפי חיילים ושהוא במצב של נחיתות מספרית. ולכן הוא התקדם באיטיות

ובזהירות, ובכך אפשר לדרום לתגבר את כוחותיו לקראת הקרב הצפוי על בירת הדרום. בסופו של דבר, לאחר שמקללן הגיע למרחק של עשרה קילומטרים בלבד מריצ'מונד, הצליח הגנרל הדרומי **רוברט א. לי** להביס את צבאו של מקללן ולהדוף אותו מווירג'יניה.

בשלב זה היוזמה עברה לידי הקונפדרציה. כוחותיו של לי פלשו לפנסילבניה במטרה לתקוף את וושינגטון. גם הפעם ניצב מקללן מול לי, אולם הפעם היה לו יתרון מקרי אך משמעותי. אחד מקציני הקונפדרציה איבד עותק של פקודות המערכה, ועותק זה נמצא על ידי חיילי הצפון. אחד מקציניו של מקללן ידע לזהות בוודאות את כתב היד של שליחו של הגנרל לי, ובכך לאמת את המסמך. מקללן ניצל את המודיעין המקרי הזה, וב-17.9.1862 התקיף את כוחותיו של לי ליד נחל אנטיאטם. היה זה קרב עקוב מדם עם כשניים עשר אלף נפגעים בקרב חיילי מקללן וכעשרת אלפים נפגעים בקרב חיילי הדרום. יום לאחר הקרב נסוג הגנרל לי חזרה לווירג'יניה. הייתה זאת הפעם האחרונה שהיוזמה הייתה בצד הקונפדרציה, אך המלחמה עדין הייתה רחוקה מסיום.

מעטפה שנשלחה על ידי הגנרל לי בהיותו מפקד כוחות הקונפדרציה בווירג'יניה. חתימתו של לי נראית בצד ימין למעלה. בצד שמאל למעלה נכתב "סודי", ומכאן שהמכתב כלל תוכן צבאי. המכתב נשלח באמצעות שליח למכתב, הגנרל ג'יימס סטיוארט. רוב המכתבים שלי שלח במסגרת תפקידו בצבא הקונפדרציה נמצאים בספריית הקונגרס, ורק כ-25 מהם נמצאים בידיים פרטיות. מאוסף יורם לוביאניקר.

ב-1 בינואר 1863, מייד לאחר הניצחון בקרב אנטיאטם, פרסם לינקולן צו לשחרור העבדים במדינות המורדות – הצהרת האמנציפציה. ללינקולן הייתה דילמה לא פשוטה בנושא. באיחוד נותרו ארבע מדינות שהתירו עבדות בתחומיהן (מיזורי, קנטקי, מרילנד ודלאוור), ולינקולן לא רצה לגרום להן לעבור לצד הקונפדרציה. במיוחד הדאיגה אותו מדינת מרילנד. וושינגטון גובלת בשתי מדינות: וירג'יניה, שכבר פרשה ועברה לצד הקונפדרציה, ומרילנד. לו פרשה גם מרילנד, הייתה בירת ארצות הברית מוקפת בטריטוריית אויב.

ההצהרה על שחרור העבדים במדינות המורדות הייתה לכאורה חסרת ערך, משום שלא היה ביכולתה של ממשלת ארצות הברית לממש אותה, אך למעשה הייתה ההצהרה הזאת בעלת חשיבות בשל סיבות מספר. ראשית, לאחר מתן ההצהרה, היה ברור שאם תסתיים המלחמה בניצחון הצפון, ישוחררו העבדים במדינות המורדות. שנית, במהלך המלחמה ברחו עבדים רבים לצפון. ההחלטה על שחרורם אפשרה את גיוסם. והעיקר: כל עבד שברח מבעליו בדרום הותיר אחריו מחסור בידיים עובדות והגדיל את הפגיעה כלכלית בקונפדרציה. ההצהרה הבטיחה למעשה לעבדים בדרום, שאם יצליחו לברוח לצפון, הם לא יוסגרו לאחר המלחמה, אם הצפון ינצח.

שיקול נוסף לפרסום הצו לשחרור העבדים היה מתחום מדיניות החוץ. הצהרת השחרור הבהירה למדינות העולם שמוקד הסכסוך הוא נושא העבדות, ושמדינה שתתמוך בדרום תמצא את עצמה תומכת בהנצחת העבדות. צריך לזכור שמדינות

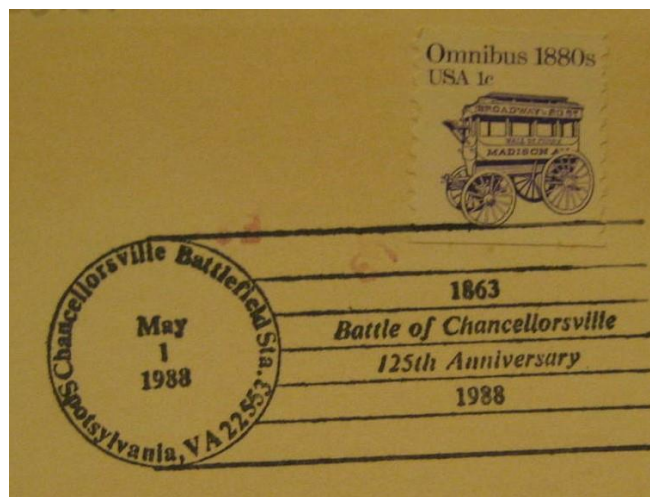

מאה שנה להכרזה על שחרור העבדים

הדרום של ארצות הברית סיפקו עד למלחמה את רוב הכותנה לשוק העולמי, ובמהלך המלחמה נקט הצפון מדיניות של הסגר על הדרום ומנע את המשך יצוא הכותנה. הדרום קיווה שהאינטרס הכלכלי יגרום למדינות אירופה, במיוחד לבריטניה, לתמוך בצורה עקיפה או אפילו ישירה בדרום. כעת, בעקבות הצהרת האמנציפציה של לינקולן, הלחץ הציבורי באירופה היה נגד התערבות לטובת הדרום.

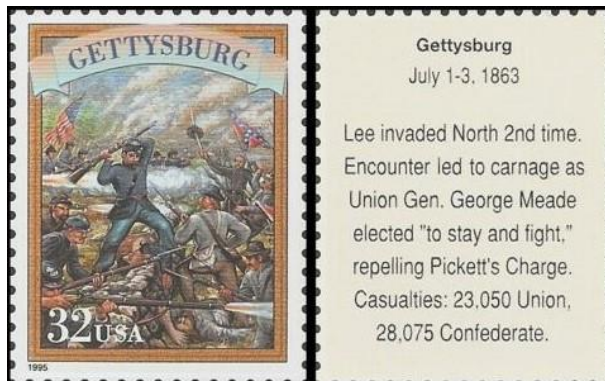
בסוף חודש אפריל 1863 ניסו שוב כוחות הצפון לפלוש לוירג'יניה. בקרב צ'נסלורסוויל הצליח הגנרל לי להדוף את ההתקפה. כשלו ה ההתקפה היווה מכה קשה לצפון וזריקת עידוד משמעותית לדרום שמצבו, בשלב זה, כבר היה בכי רע. הגנרל לי החליט לפלוש לפנסילבניה שבצפון. היו לכך כמה סיבות. ראשית, הוא רצה להעביר את המלחמה לצפון ולהקל את הלחץ על וירג'יניה, שהייתה זירה ללא מעט קרבות. יתר על כן, לי ידע שבנובמבר 1864 יערכו בחירות בארצות הברית, והוא קיווה שהמתקפה תערער את המורל במדינות הצפון ותביא לכך שלינקולן יוחלף בנשיא שיעדיף לסיים את המלחמה בהסכם שלום עם הדרום. נוסף על

כך, היה בדרום מחסור באוכל. הדרום אומנם היה חקלאי באופיו, אך הוא גידל כותנה. כותנה אפשר להמיר לדולרים, אפילו להרבה דולרים, אך אי אפשר לאכול אותה, ולי קיווה שהוא יוכל לספק לדרום אוכל מהחוות של פנסילבניה. כמו כן, בגזרה המערבית נחלה ארמיית טנסי בפיקודו של הגנרל הצפוני **יוליסס גרנט** ניצחונות, ולי קיווה שפלישה לפנסילבניה תאלץ את הצפון להסיט כוחות מאותה גזרה על מנת להגן על וושינגטון.

קרב צ'נסלורסוויל היה כישלון נוסף של הצפון.

עם התקדמותו של לי בפנסילבניה, נשלחה ארמיית פוטומק של האיחוד לבלום אותו. שני הכוחות נפגשו בעיירה גטיסברג, והקרב שהתחולל שם במשך שלושה ימים (מ-1 ביולי ועד ל-3 בו) נחשב לקרב המדמם ביותר במלחמת האזרחים. כ-50,000 איש

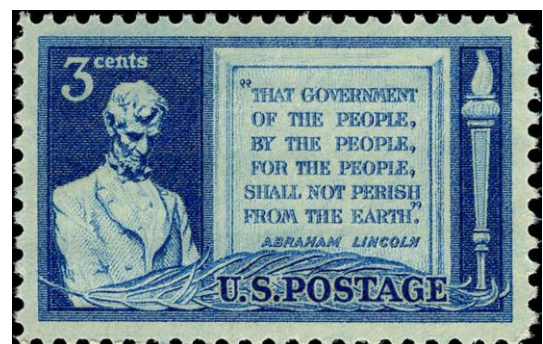
קרב גטיסברג היה מרחץ דמים.

משני הצדדים נפגעו בקרב זה, וקרוב ל-8,000 מתוכם נהרגו. ביומיים הראשונים של הקרב הסתמן יתרון קל לכוחות הקונפדרציה, אך ללא הישגים משמעותיים. ביום השלישי של הקרב החליט הגנרל לי לפרוץ במרכז הכוח של הצפון, באמצעות הסתערות בקו ישר של יורים. זה היה "הימור על כל הקופה" אשר נכשל כישלון חרוץ והניב מרחץ דמים. לאחר הכישלון נסוג לי וחזר לוורג'יניה. יום המוחרת היה ארבעה ביולי, יום העצמאות

האמריקאי, ובו הגיעה עוד בשורה משמחת עבור הצפון: הגנרל גרנט הצליח לכבוש את העיר ויקסבורג שעל גדת נהר המיסיסיפי. בכך השיג גרנט שליטה בנהר חשוב זה וגם הצליח לבתר את הקונפדרציה לשניים.

שני הניצחונות הללו, בקרב גטיסברג ובקרב ויקסבורג, היו לנקודות מפנה במלחמה, ונודעה להם גם חשיבות פוליטית עצומה. בנובמבר 1864 נועדו להיערך הבחירות לנשיאות ארצות הברית. כל עוד לא היה ברור מי ינצח במלחמה, יכול היה הדרום לקוות שלינקולן יוחלף בבחירות בנשיא מתון יותר שישים לה קץ. כעת, לאחר שניצחון הצפון נראה בלתי נמנע, מהפך פוליטי כזה היה בלתי סביר.

עקב המספר העצום של הקורבנות בקרב גטיסברג הוקם במקום בית קברות, וכשלושה חודשים וחצי לאחר הקרב נערך במקום טקס הקדשה. נשיא ארצות הברית אברהם לינקולן נשא בטקס את "נאום גטיסברג", אחד הנאומים הידועים והחשובים ביותר בהיסטוריה. הנאום עסק בערכי החירות והדמוקרטיה, פותח במשפט "לפני שמונים ושבע שנה הולידו אבותינו על יבשת זו אומה חדשה, אשר

משפט הסיום של נאום גטיסברג

הורתה בחירות וייעודה האמונה כי כל בני האדם נבראו שווים", ומסתיים בשאיפה שמותם של החיילים לא יהיה לשווא וכי "אומה זו, תחת האל, תזכה ללידה חדשה של חופש, וכי ממשלה של העם, על ידי העם, למען העם, לא תכלה מן הארץ".

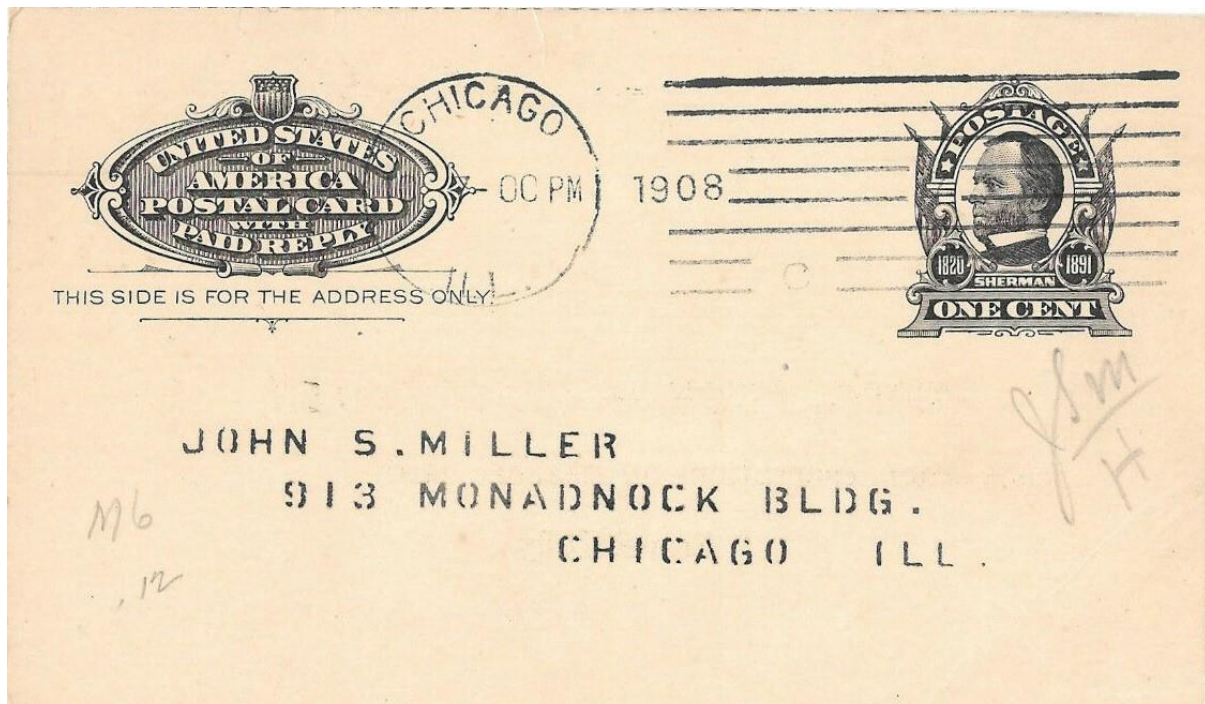
חזרה למצב הצבאי: לאחר סיום ההשתלטות על נהר המיסיסיפי, יכול היה הצפון להרשות לעצמו להעביר כוחות מהחזית המערבית של מלחמת האזרחים לחזית המזרחית. הגנרל גרנט צר עם כוחותיו על ריצ'מונד, בירת הדרום, בעוד שהגנרל **ויליאם שרמן** כבש את העיר אטלנטה בספטמבר 1864.

בנובמבר 1864 נערכו הבחירות לנשיאות ארצות הברית. בשנת 1860 רץ לינקולן מטעם המפלגה הרפובליקאית, אך הפעם הוא הקים גוף רחב יותר בשם "מפלגת האיחוד הלאומי", שהורכב מהמפלגה הרפובליקאית ומפוליטיקאים דמוקרטים שהצטרפו אליה. הרעיון היה להקל על דמוקרטים התומכים בהמשך המלחמה להצביע עבור לינקולן. כמועמד לתפקיד סגן הנשיא הוא בחר בסנטור מטנסי, **אנדרו ג'ונסון**, איש המפלגה הדמוקרטית. כזכור טנסי פרשה מהאיחוד, ונציגיה בסנאט ובבית הנבחרים התפטרו מתפקדם. ג'ונסון היה הסנאטור היחיד ממדינות הדרום שסירב להתפטר, ולאחר כיבוש טנסי על ידי האיחוד, הוא מונה למושל הצבאי שלה. ההחלטה של לינקולן להציב אותו כסגן הנשיא הייתה מעין קריאה לאיחוד מחדש עם מדינות הדרום לאחר סיום המלחמה. בדיעבד, הייתה זו החלטה הרת גורל, משום שלאחר ההתנקשות בלינקולן, מונה ג'ונסון לנשיא במקומו (ונחשב לאחד הנשיאים הגרועים ביותר בתולדות ארצות הברית).

אנדרו ג'ונסון

המועמד הדמוקרטי שהתמודד נגד לינקולן היה הגנרל מקללן. זוכרים אותו? זהו הגנרל שארגן מחדש את צבא ארצות הברית והנהיג בו סטנדרטים מקצועיים, אך הואשם על ידי לינקולן בהססנות ובעודף זהירות. כעת הוא התמודד מול לינקולן על נשיאות ארצות הברית ונחל תבוסה מוחצת. לינקולן זכה ה-55% מקולות הבוחרים ובקולותיהם של 212 אלקטורים לעומת 21 ליריבו. למעשה ניצח מקללן בשלוש מדינות בלבד: קנטקי, דלוואר וניו ג'רזי (מדינת הבית שלו), ואילו לינקולן ניצח בכל שאר המדינות.

דמותו של הגנרל ויליאם שרמן על גבי דבר בולים אמריקאי

לאחר כיבוש אטלנטה, ערך הגנרל שרמן מסע של כ-480 קילומטר אל העיר סוואנה שלחוף האוקיאנוס האטלנטי. את האספקה הדרושה לצבאו השיג שרמן באמצעות החרמתה מאזרחים באזורים שכבש. יתרה מזאת, הוא הורה להרוס את מסילות הרכבת שכוחותיו יתקלו בהם, לשרוף יבולים, לשחוט עדרים ולהשמיד מנפטות ויבולי כותנה. הסיבה לכך הייתה רצון להשמיד כל יכולת כלכלית של הדרום, כדי להביא אותו לידי כניעה. וכך, במשך קצת פחות מחודש וחצי, הצליח שרמן לא רק להגיע לסוואנה, אלא גם לשבור את הדרום פסיכולוגית וכלכלית. המסע אל הים היה הצלחה מזהירה של שרמן, וב-21 בדצמבר הוא נכנס לעיר בראש כוחותיו ושלח מברק ללינקולן שבו הוא מגיש לו את סוואנה כמתנה לחג המולד.

התיקון ה-13 לחוקה

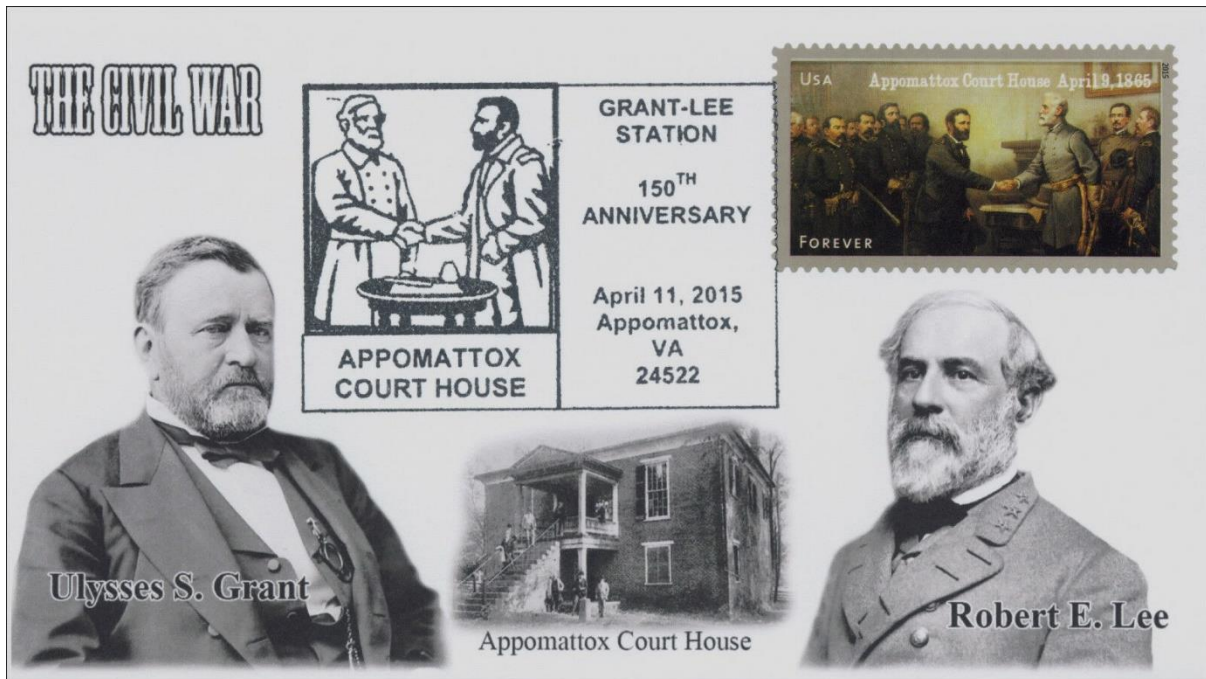
כבר באפריל 1864 החל לינקולן את ההליכים להוספת התיקון ה-13 לחוקת ארצות הברית האוסר על עבדות. יש להבחין בין התיקון לחוקה לבין הצו שפרסם במהלך המלחמה. ראשית, הצו היה בתוקף רק בתחומי המדינות שפרשו מהאיחוד, ולעומת זאת התיקון היה בתוקף בכל תחומי ארצות הברית. נוסף על כך, צו ניתן לביטול בקלות יחסית, ולעומת זאת ביטול של תיקון לחוקה דורש רוב מיוחס בשני בתי הקונגרס ואשרור בקרב 75% מהמדינות המרכיבות את האיחוד, כך שבהשוואה לצו קשה מאוד לבטלו. התיקון ה-13 לחוקת ארצות הברית הוא אחד השינויים החשובים ביותר שנערכו בארצות הברית בעקבות מלחמת האזרחים. באותו חודש (אפריל 1864) נכבשה בירת הקונפדרציה ריצ'מונד, ולינקולן ביקר במקום, כולל במשרדו של נשיא הקונפדרציה, **ג'פרסון דייוויס**, שנאלץ לנטוש את המקום פחות מ-48 שעות לפני כן.

הגנרל לי, מפקד צבא הדרום, הבין שהוא אינו יכול להמשיך ולהגן עוד על הקונפדרציה, וב-9 באפריל 1865 הוא נכנע בפני הגנרל גרנט. גרנט אפשר לגנרל לי לשמור את סוסו ואת חרבו, הן כסימן להערכתו לגנרל לי והן כרצון לאותת שרצונו של הצפון להגיע לאיחוד, ולא לנקמה. כניעתו של הגנרל לי עוררה שמחה רבה בווישינגטון. המלחמה הארוכה והמדממת סוף סוף מגיעה לסיומה. לינקולן נשא נאום שבו הבהיר שהעבדים המשוחררים יזכו באזרחות אמריקאית ובזכות להצביע בבחירות.

בין המאזינים לנאום היה גם שחקן ידוע למדי בווישינגטון בשם **ג'ון וילקס בות'**. לינקולן צפה בבות' בכמה הצגות והתרשם מכישרון המשחק שלו. למרות שנולד במרילנד, בות' תמך בכל ליבו בקונפדרציה וכבר בשנות החמישים הצטרף למיליציה שנאבקה במתנגדי העבדות. הוא היה חבר ברשת שתכננה להתנקש בו בזמן בראשי משרט נוספים: בסגן הנשיא ג'ונסון, בשר החוץ **ויליאם סיוארד** (שאומנם הותקף ונפצע באותו ערב, אך שרד והמשיך לתפקד כשר החוץ) ובגנרל גרנט.

ב-14 באפריל, חמישה ימים לאחר כניעתו של לי, הרשה לעצמו לינקולן לצפות בהצגה בתיאטרון פורד שבווישינגטון. במהלך ההצגה נכנס בות' לתאו של לינקולן, ירה בראשו

מאחור ונס על נפשו. לאחר עשרה ימי מצוד התגלה מקום מחבואו של בות' באסם בוורג'יניה, והוא נורה למוות. לינקולן מת מפצעיו ביום המוחרת, ואת מקומו תפס סגנו, אנדרו ג'ונסון. בהיותו איש הדרום, התנגד ג'ונסון לחלוטין להענשת הדרום. הוא התעמת עם הקונגרס והיה הנשיא הראשון שהופעלו נגדו הליכי הדחה. ההליכים עברו בהצלחה בבית הנבחרים, אולם בסנאט חסר קול אחד להשגת הרוב המיוחס הדרוש להדחה, וכך הוא המשיך בתפקידו עד לבחירות הבאות.

הגנרל לי נכנע לגנרל גרנט. מעטפת יום ראשון עם איור צד פרטי.

מלחמת האזרחים שינתה לעד את ארצות הברית במובנים רבים. השינוי המיידי והבולט ביותר הוא, כמובן, סיום העבדות בארצות הברית. בעקבות המלחמה שוחררו ארבעה וחצי מיליון עבדים. נוסף על התיקון ה-13 לחוקה האמריקאית שאסר על עבדות, נוספו לאחר המלחמה עוד שני תיקונים חשובים: התיקון ה-14, שהעניק אזרחות לכל אדם שנולד בתחומי ארצות הברית, ללא קשר לגזע שלו, והתיקון ה-15, שהעניק זכות הצבעה לכל גבר בעל אזרחות אמריקאית, ללא קשר לגזע וללא קשר לבעלות על רכוש (הנשים קיבלו את זכות ההצבעה רק לאחר שעבר התיקון ה-19 לחוקה, בשנת 1920). שלושת התיקונים הללו, ה-13, ה-14, וה-15, היוו סוג של מהפך חוקתי באשר לזכויות השחורים, הגם שהמאבק על יישומם נמשך מאה שנה ויותר אחר כך.

נשים זכו להצביע לראשונה רק ב-1920.

שינוי נוסף, ולהערכתי אף חשוב יותר, הוא הפיכת ארצות הברית מאיחוד של מדינות לאומה. לפני מלחמת האזרחים, לא נתפסה ארצות הברית כאומה או כמדינה, אלא כברית

רופפת של מדינות. אפילו לינקולן עצמו דיבר בשנים הראשונות למלחמה על האיחוד (union), ועם הזמן החל לדבר יותר ויותר על האומה (nation). כנגזרת מהשינוי הזה, צבר הממשל הפדרלי יותר ויותר סמכויות, ומאז המלחמה ברור לכל שהחוק הפדרלי עליון על חוקי המדינות. היום גם ברור לכל, שמדינה אינה יכולה פשוט לפרוש מהאיחוד. הממשל הפדרלי החל לפעול גם בתחומים שלפני כן לא פעל בהם כלל. כדי לממן את המלחמה גייס הממשל הפדרלי לראשונה כסף באמצעות הנפקת איגרות חוב ממשלתיות לציבור. כמו כן, לראשונה הוטל מס הכנסה פדרלי, מה שהיום נתפס כמובן מאליו. כאשר יותר ויותר גברים יוצאים למלחמה, נוצר מחסור חמור בידיים עובדות בחוות החקלאיות. עקב כך וכדי לנסות ולסייע לחוות בזמן המלחמה, נוצר משרד החקלאות האמריקאי. חיילים פצועים זכו בגמלאות, וזאת הייתה ההתחלה הצנועה של תשלומי פנסיה פדרליים. כך הכניסה המלחמה את הממשל הפדרלי להרבה תחומי חיים שלפני כן לא היה לו יד ורגל בהם. הפיכתה של ארצות הברית לאומה לא התחוללה רק בתפיסה של אזרחיה, אלא גם בהפיכת הממשל הפדרלי לגורם משמעותי בחיי היום יום של אזרחי ארצות הברית.

המלחמה יצרה גם שינוי כלכלי חשוב והאיצה את התיעוש בארצות הברית, כולל בדרום, שאיבד את כוח העבודה של העבדים במטעים השונים ונאלץ להסתגל לכלית למצב החדש. התיעוש הזה הפך את ארצות הברית לאחד הכוחות הכלכליים החשובים ביותר בעולם, ובעקבות כך גם לאחד הכוחות הפוליטיים החשובים ביותר במאה העשרים. שינוי נוסף שלא מרבים לאזכר אותו הוא בתחום מעמד האישה. עקב התארכות הלחימה ומחיר הדמים הקשה שלה, מצאו את עצמן נשות הצפון תורמות למאמץ המלחמתי בהקמת בתי חולים ובעבודה כאחיות. בדרום, לעומת זאת, נשים מצאו את עצמן מנהלות את החוות, לאחר שבעליהן נלקחו לחזית. המלחמה "הוציאה את הנשים מהבית" והחלה את מאבקן לשוויון פוליטי. מלחמת האזרחים בארצות הברית אומנם הסתיימה לפני קרוב למאה ושישים שנה, אך השפעתה על ארצות הברית בהחלט נמשכת עד ימינו אנו.

שמוליק כהן הוא איש מחשבים, מורה דרך וחובב היסטוריה, האוסף בולים בנושא הסכסוך הישראלי-ערבי. כתובתו למשלוח תגובות: shmulikc1204@gmail.com

בקרב ב"נושאון" – גיליון בנושא "חצי"

אם ברצונכם לפרסם מאמר במסגרת זו, אנא פנו אל עורכי "נושאון" בהקדם באמצעות הדואר האלקטרוני או בדואר רגיל.

מסביב לעולם בדרך הים גידי רענן

הקדמה

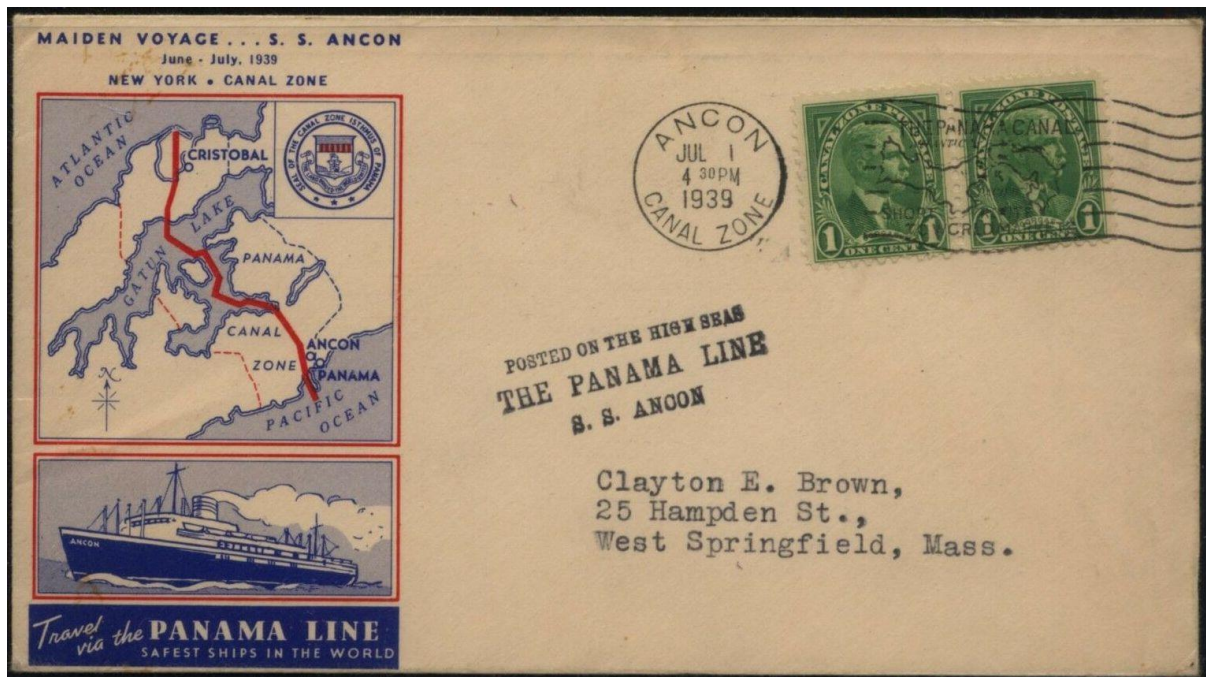
הקפת העולם הינה פעילות מורכבת הכובשת את הדמיון. רבים מנסים, גם בימינו, להקיף את כדור הארץ באמצעים שונים ובלתי שגרתיים כגון כדור פורח, מטוס עם לוחות סולריים כמקור אנרגיה או כלי תעבורה המונעים בכוח השרירים בלבד.

הקפת העולם באמצעות כלי שיט אינה בגדר גימיק. גם בעידן מטוסי הסילון, הים הוא עורק התובלה העיקרי לסחורות, ויותר מ-90% מהסחר העולמי עוברים דרכו. לפיכך נודעת חשיבות כלכלית עצומה לנתיבי השיט ולמהירות שבה אפשר להקיף את העולם בדרך הים.

מימין: גיליונית מזכרת לציון 150 שנה לחנוכת תעלת סואץ. בגיליונית נראה בונה התעלה, המהנדס הצרפתי פרדיננד דה לספס, ובבול נראית חפירת התעלה. משמאל: בול שבו מתואר תוואי התעלה, מהים האדום בדרום לים התיכון בצפון.

במשך כשלוש מאות וחמישים שנה, הדרך היחידה להקיף את העולם בדרך הים הייתה במסלול שגילה לראשונה **פרדיננד מגלן** במאה ה-16. זהו מסלול ארוך ועתיר סכנות, המצריך שיט במימיו של האוקיינוס הדרומי והפלגה סביב הכפים הגדולים. לקראת סוף המאה ה-19 וראשית המאה ה-20 התרחשו שני אירועים דומים, אך בלתי תלויים, אשר גרמו לשינוי דרמטי במסלול שבו מקיפים את העולם סיום כרייתה של תעלת סואץ ב-1869 ופתיחתה של תעלת פנמה ב-1914 אפשרו הקטנה משמעותית של המרחק ושל הזמן הנדרשים להקפה מלאה של כדור הארץ באמצעות כלי שיט וכפועל יוצא, גם להוזלת הסחר בהובלה הימית הבין-לאומית. כדי להדגים את גודל ההבדל, אציין כי לאחר פתיחתה של תעלת פנמה התקצר מרחק השיט בין ניו יורק לסן פרנסיסקו ב-13 אלף קילומטר ביחס למסלול המקורי הסובב את אמריקה הדרומית.

באיור הצד במעטפה (שהוא פרטי) זו רואים את תעלת פנמה, החוצה את פנמה שבאמריקה המרכזית ומחברת בין האוקיינוס האטלנטי לאוקיינוס השקט.

בול קנדי עם מפת העולם ובו מודגשים קווי האורך ומרחבי האוקיינוסים.

הגדרה: מה היא הקפה?

ראשית יש להגדיר מה היא הקפת כדור הארץ. לכאורה, זהו מסע היוצא מנקודה כלשהי על פני כדור הארץ, חוצה את כל קווי האורך ושב לנקודת המוצא. בהגדרה פשוטית זו ייחשב אדם המקיף ברגל את אחד הקטבים ועובר דרך כל קווי האורך כמי שהקיף לכאורה את כדור הארץ. מאחר שברור שזהו אבסורד, מקובל להוסיף

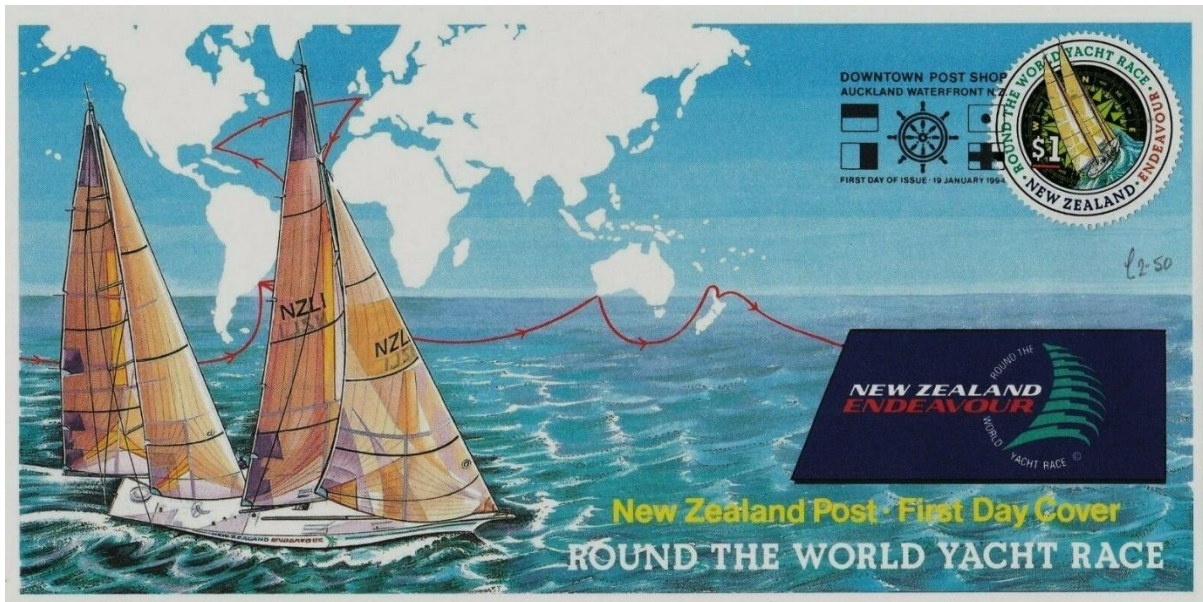
להגדרה תנאי נוסף והוא שאורך המסלול יהיה לפחות כאורכו של קו המשווה. לצורכי הגדרה מתוקנת זו תספיק, אך נציין כבדרך אגב שבמרוצי יאכטות דורשים שאורכו של המסלול יהיה לפחות 40,000 קילומטר ושהוא יחצה את קו המשווה.

היות שלכדור הארץ יש צורה כדורית (מקורבת), אפשר עקרונית להקיף אותו גם במסע מהקוטב הצפוני לדרומי וחזרה, וזאת באמצעות חציית כל קווי הרוחב ומבלי לחצות את כל קווי האורך. אפשרות זו הינה תיאורטית בלבד, וקשיים מעשיים מונעים בדרך כלל מסע מסוג זה.

הקפת כדור הארץ דרך הים

בהנחה שנתיבו של שיט שמטרתו הקפת כדור הארץ מתחיל ב"עולם הישן", קיימים שני מסלולים אפשריים. הראשון הוא המסלול "הקלסי" של מגלן מהמאה ה-16: שטים דרומה במורד האוקיינוס האטלנטי, פונים מערבה סביב כף הורן בקצה הדרומי של יבשת אמריקה, ממשיכים מערבה דרך דרום האוקיינוס השקט ודרך דרום האוקיינוס

ההודי וחוזרים צפונה דרך האוקיינוס האטלנטי לאחר הקפת הקצה הדרומי של יבשת אפריקה – סביב כף התקווה הטובה, או ליתר דיוק סביב כף אגוליאש.

מעטפת יום ראשון לבול המוקדש למרוץ יכטות עולמי. במרוץ כזה מעבר דרך התעלות מהווה מכשול מיותר למתמודדים, ולכן הם משתמשים במסלול הקלסי מזרחה. הכללים מחייבים מסלול שאורכו לפחות 40 אלף קילומטר, אשר חוצה פעמיים את קו המשווה, עובר דרך כל קווי האורך ומסתיים בנקודת המוצא.

נתיב השיט ההיסטורי סביב אפריקה (קו כחול מנוקד) והנתיב דרך תעלת סואץ אל הים התיכון (קו לבן). תעלת סואץ חוסכת מספינות הנעות בין אסיה לאירופה את הצורך להקיף את אפריקה דרך האוקיינוס האטלנטי הסוער, ובכך מקצרת את הדרך ומוזילה את עלותה משמעותית.

הרוחות בקווי הרוחב הצפוניים הקרובים לקו המשווה נושבות בעיקר ממזרח למערב. לשייטים הנעזרים ברוח קל יותר להקיף את כדור הארץ ממזרח למערב מאשר הפוך.

המסלול השני התאפשר, כאמור, החל מראשית המאה ה-20, עם פתיחתן של תעלת סואץ ותעלת פנמה. בהפלגה מערבה המסלול עובד דרך האוקיינוס האטלנטי וחוצה את יבשת אמריקה דרך תעלת פנמה, ממשיך בחציית האוקיינוס השקט, האוקיינוס ההודי, הים הערבי, מפרץ עדן ומצר באב אל-מנדב. משם פונה מסלול השיט צפונה דרך הים האדום ותעלת סואץ וממשיך מערבה בים התיכון ודרך מצר גיברלטר חזרה אל נקודת המוצא באוקיינוס האטלנטי. מסלול זה קצר יותר מקודמו ונע בקירוב על "המעגל הגדול" של קו המשווה.

בכל מקרה, על הספן-שיט אשר יוצא להרפתקה זו להכיר היטב את המפות האסטרונומיות לצורכי ניווט, ובעיקר את משטר הרוחות הגלובלי, "רוחות הסחר", הנושבות באוקיינוסים, ועל כך אפשר להרחיב במאמר אחר.

הקפות נודעות של כדור הארץ בדרך הים

נראה שאנשי צוותו של פרדיננד מגלן, מגלה הארצות הפורטוגזי, הם הראשונים שהקיפו את העולם במסע מתועד שאין עליו עוררין. מגלן יצא לדרך באוגוסט 1519 עם חמש ספינות שעל סיפוןן 200 אנשים. הוא עצמו נרצח באיי הפיליפינים, אך **חואן סבסטיאן אלקנו**, המפקד הבסקי של הספינה "ויקטוריה", ו-17 מאנשיו שרדו והשלימו את המסע. אלקנו הגיע ליעדו בנמל סביליה שבספרד ב-8 בספטמבר 1522, לאחר שהשלים הקפה שלמה של כדור הארץ בשלוש שנים וחודש אחד. בכך היו אלקנו ואנשיו לראשונים שהקיפו את כדור הארץ במסע יחיד.

דפית לציון חמש מאות שנה להקפת העולם על ידי פרדיננד מגלן. דמותו של מגלן היא הימנית מבין השתיים. סגנו במסע, חואן סבסטיאן אלקנו, הנראה משמאל הוא אשר השלים בפועל את הקפת העולם. מסלול המסע מסומן על גבי המפה באדום.

הנזיר הפרנסיסקני הספרדי **מרטין איגנסיו דה ליוילה** היה האדם הראשון שביצע שתי הקפות של כדור הארץ, בשני הכיוונים. מסעו הראשון נערך בין 1580 ל-1584 והשני נערך בין 1585 ל-1589. **ג'ושוע סלוקום**, שיט, ימאי והרפתקן אמריקאי, היה הראשון שהקיף את כדור הארץ בהפלגת יחיד, בין 1895 ל-1897. במהלך מסעו זה הפליג ג'ושוע מעל 74,000 קילומטר ובסיומו כתב את רשמיו בספר "להפליג לבד סביב העולם". גם בימינו אנו, ספר זה הוא ספר יסוד לשייטי היכטות באשר הם.

הצוללת הגרעינית "טריטון" של צי ארצות הברית הייתה הראשונה שהקיפה את כדור הארץ בצלילה רציפה מתחת לפני הים. אירוע זה התרחש בשנת 1960. ה"טריטון" הייתה אחת מהצוללות הראשונות בצי האמריקאי בעלות הנעה גרעינית והיחידה בעלת שתי מערכות הנעה, כלומר שני כורים גרעיניים.

מסלול הפלגתה של הפולניה קריסטינה חוינובסקה-ליסקייביץ' עבר דרך תעלת פנמה. היא הפליגה לאורך 57,700 קילומטר במשך 401 יום.

ה"טריטון" יצאה למסעה ב-15 בפברואר 1960 והשלימה את מסעה תוך שיחזור מסעו של מגלן בזמן של 60 יום ו-21 שעות. מאז ועד עתה, לא ידוע על שום צוללת שחזרה על מסע דומה.

רובין נוקס-ג'ונסטון הבריטי הקיף את העולם בהפלגת יחיד בשנים 1968-1969 והיה הראשון שביצע את ההפלגה ללא עצירה בדרכו, זאת במסגרת מרוץ היאכטות "גלובוס הזהב". אורכו של המסלול שבו הפליג נוקס-ג'ונסטון היה 55,650 קילומטר, וההפלגה נמשכה 312 ימים. הפולניה **קריסטינה חוינובסקה-ליסקייביץ'** הייתה האישה הראשונה שהקיפה את העולם בהפלגת יחיד בין 1976 ל-1978.

גדעון רענן אוסף בולים בנושאים שונים הקשורים לים ובעיקר בנושא הצוללות. מומלץ לבקר באתר האינטרנט שלו בכתובת www.submarinesonstamps.co.il לתגובות: raanan18@zahav.net.il

נושאנ
בטאון איליית
אגודה ישראלית לבולאות תימאטית
ישראל ISRAEL

לא קיבלת את נושאונט?

נושאונט, העיתון הבולאי המקוון הראשון בשפה העברית, מופץ ארבע פעמים בשנה. חברי איל"ת זכאים לקבל אותו ללא תשלום, אולם לצורך הפצת נושאונט אנו זקוקים לכתובת הדואר האלקטרוני (e-mail) שלכם. כתובתכם תשמש את ועד האגודה ואת העורכים לצרכי פעילות האגודה בלבד, ולא ייעשה בה כל שימוש אחר. פנו אלינו עוד היום לכתובת noson.ed@gmail.com, וגם אתם תקבלו את נושאונט. נשמח גם לשלוח לכם גליונות קודמים, על פי בקשה.

מסעו של ה"הומו ספיינס" מאפריקה משה ביאלי

מדענים מעריכים כי האדם המודרני (ה"הומו ספיינס") התפתח באפריקה לפני כ-200 אלף שנה והחל לנדוד לאזור המזרח התיכון כבר לפני כ-100 אלף שנה. שרידי שלדים של הומו ספיינס מתקופה זו נתגלו בישראל, לצד שלדים שהשתייכו לבני אדם ניאנדרתליים. אולם בתקופה זו הייתה ידם של הניאנדרתליים על העליונה, ופרטי הומו ספיינס לא הצליחו להתפשט לכל רחבי העולם.

לפני כ-70 אלף שנה התחוללה המהפכה הלשונית. ההומו ספיינס פיתח יכולות לשוניות עשירות אשר אפשרו לו לתאר את המציאות ולתכנן את צעדיו. יתר על כן, בזכות המהפכה הלשונית יכול היה האדם המודרני לקיים קשרים חברתיים במסגרת קבוצות גדולות. בזכות היכולות הללו הצליח ההומו ספיינס להתפשט לכל רחבי העולם ולהפוך למין הדומיננטי שבו. במאמר זה נלך בעקבות אבותינו שיצאו ליבשות השונות ונראה כיצד תיארו את חייהם בציורי מערות ובאומנות הסלע.

מערה של בבירוסה מאינדונזיה ציור

בבירוסה

לפני כחמישים אלף שנה הגיע ההומו ספיינס לדרום מזרח אסיה, לאינדונזיה ולאוסטרליה. במקומות אלה הוא נתקל בבעלי חיים אופייניים לאזור אשר שימשו אותו גם למאכל. באינדונזיה קיים בעל חיים הנקרא "בבירוסה", שהוא ממשפחת החזיריים, אך בעל קרניים כאיל. כיום זהו בעל חיים בסכנת הכחדה, ורק כ-4,000 פרטים נותרו ממנו, אך בימי קדם הוא היה נפוץ הרבה יותר. במערה באי סולאוסי, אחד מהגדולים שבאיי אינדונזיה, נמצא ציור של בבירוסה אשר גילו 35,400 שנה לערך.

הדוגמאות הבאות הן מציורי הסלעים שבפארק הלאומי קקדו בטריטוריה הצפונית של אוסטרליה. הציורים הם כבני 20 אלף שנה, והם מתארים את עולמם של האבוריג'ינים, ובכלל זה את בעלי החיים האופייניים לאזור. הציור הראשון הוא של פוסום הסלע, בעל חיים שתחום תפוצתו מצומצם ביותר ואשר תואר באופן מדעי לראשונה ב-1895, אך כמסתבר היה מוכר לאבוריג'ינים הרבה קודם לכן. הציור השני הוא של דג הברמונדי. דג זה, אשר אורכו יכול להגיע למטר, חי במרחב שבין דרום מזרח אסיה לאוסטרליה. משמעות השם ברמונדי בשפתם של האבוריג'ינים הוא "דג נהר גדול קשקשים". לא תמיד אנו מבינים את משמעותם של ציורי הקיר והסלע, אך דומה שבמקרה זה אין ספק – הדג זכה להנצחה משום ששימש את ההומו ספיינס למאכל.

פוסום הסלע בציור סלע (מימין) ובמציאות (באמצע). משמאל: דג הברמונדי

לאירופה הגיע האדם המודרני רק לפני כ-40 אלף שנה, והוא חלק אותה עם האדם הניאנדרתלי, שהיה מותאם יותר לחיים באקלימה הקר של אירופה. איננו יודעים מדוע האדם הניאנדרתלי נכחד, אך יתכן כי האדם המודרני גבר עליו בתחרות על מקורות המזון בזכות יכולותיו הלשוניות העדיפות. ציורי המערות המוקדמים ביותר שהתגלו באירופה הם במערת אל-קסטיו בספרד, ובהם נראות כפות ידיים. המומחים מעריכים שהם כבני 40 אלף שנה, אך חלוקים בדעתם, האם מדובר ביצירותיהם של ההומו ספיינס הראשונים שהגיעו לאירופה, או שזוהי יצירה של האדם הניאנדרתלי.

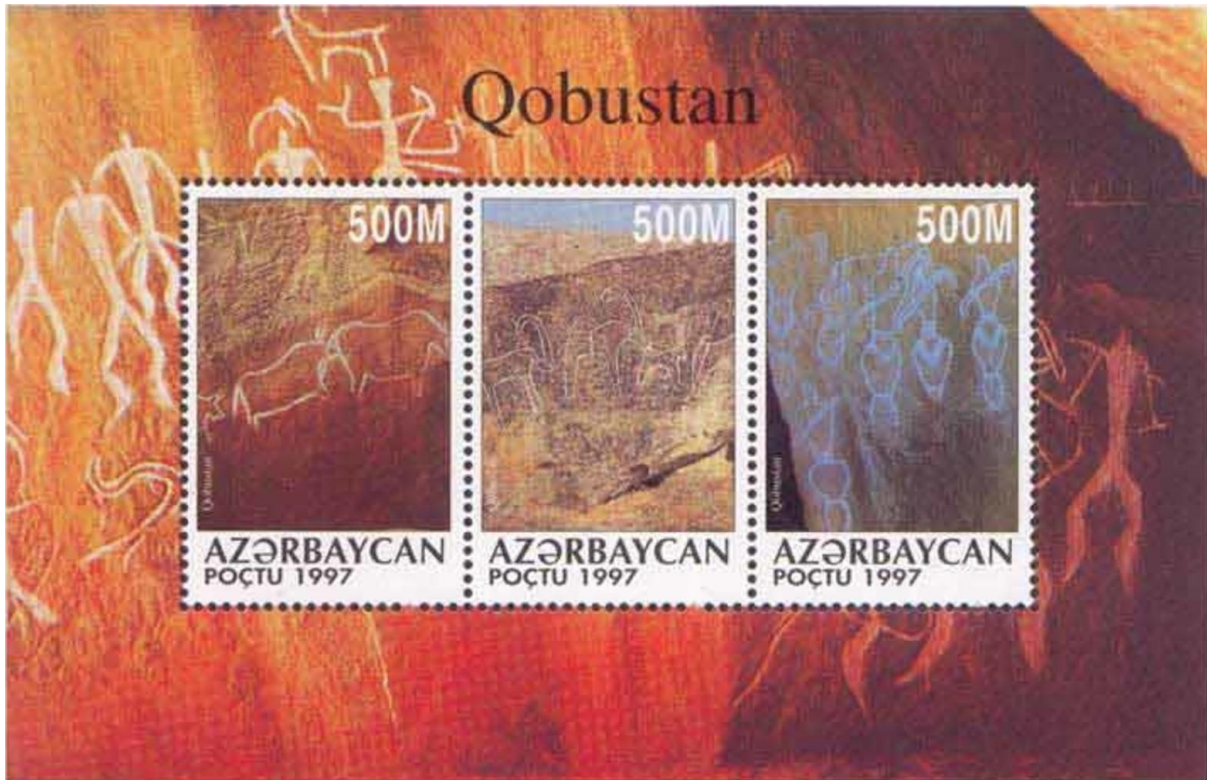
קסטיו-נגטיבים של יד ממערת אל

מעט צעירים יותר הם ציורי הקיר במערת שובה בצרפת. מתארכים אותם ללפני 37 אלף שנה. הציור הנראה כאן הוא של ביזון שחי בסביבה. סוג ביזון זה מכונה "ביזון סטפה", והוא היה גדול מהביזון האירופי המודרני המוכר לנו כיום. ככל הנראה נכחד סוג ביזון זה לפני כמה אלפי שנים בשל ציד.

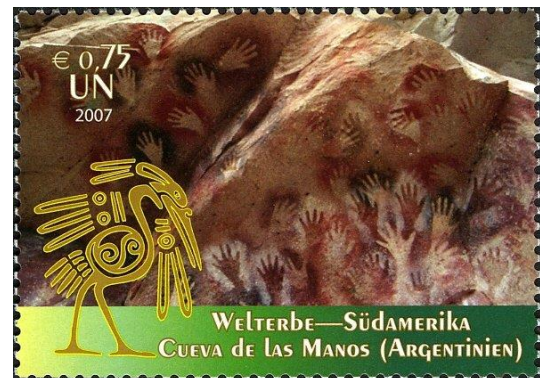
ציור של ביזון הסטפה ממערת שובה

רק לפני כ-35 אלף שנה יישב האדם המודרני באופן משמעותי את המזרח התיכון ואת מרכז אסיה, וכדרכו הטביע את חותמו האומנותי בסלע. אחד המקומות העשירים במיוחד בציורי סלע הוא שמורת גובוסטאן הנמצאת באזרבייג'ן במרחק של כ-60 קילומטר מהבירה באקו. האתר התגלה באקראי בשנות ה-30 של המאה ה-20, הוכרז כשמורה לאומית וכיום הוא גם אתר מורשת עולמית. הציורים בשמורת גובוסטאן מתארים את בעלי החיים שחיו באזור (חלקם בגודל טבעי) ואת הצייד שלהם – נושאים המוכרים לנו מאתרים אחרים ברחבי העולם כפי שראינו לעיל. בצד אלה קיימים בגובוסטאן גם ציורים מורכבים יותר, שבהם נראות סצנות קרב ואף ריקודי נשים שהיו חלק מריטואלים דתיים. הציורים בגובוסטאן הם צעירים יחסית, וגילם הוא "רק" כ-10 אלפים שנה.

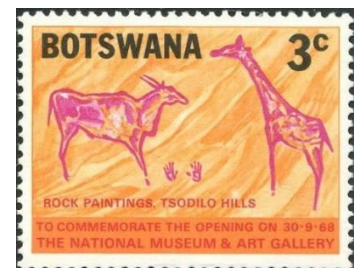
גיליון מזכרת מאזרבייג'ן המראה ציורי סלע משמורת גובוסטאן

לאמריקה הגיע האדם המודרני לפני כ-33 אלף שנה, תחילה לצפונה של היבשת ומאוחר יותר גם לדרומה. "מערת הידיים" היא אתר מורשת עולמית הנמצא בפרובינציית סנטה קרוז בארגנטינה. ציורי הקיר במערה הם מתקופות שונות, והישנים ביניהם הם בני 13 אלף שנה. בציורים, פרי עבודתם של ציידים שחלפו באזור, מציגים סצנות ציד שונות ובעיקר כפות ידיים, כפי ששם האתר מרמז.

טביעות כף יד ממערת הידיים בארגנטינה

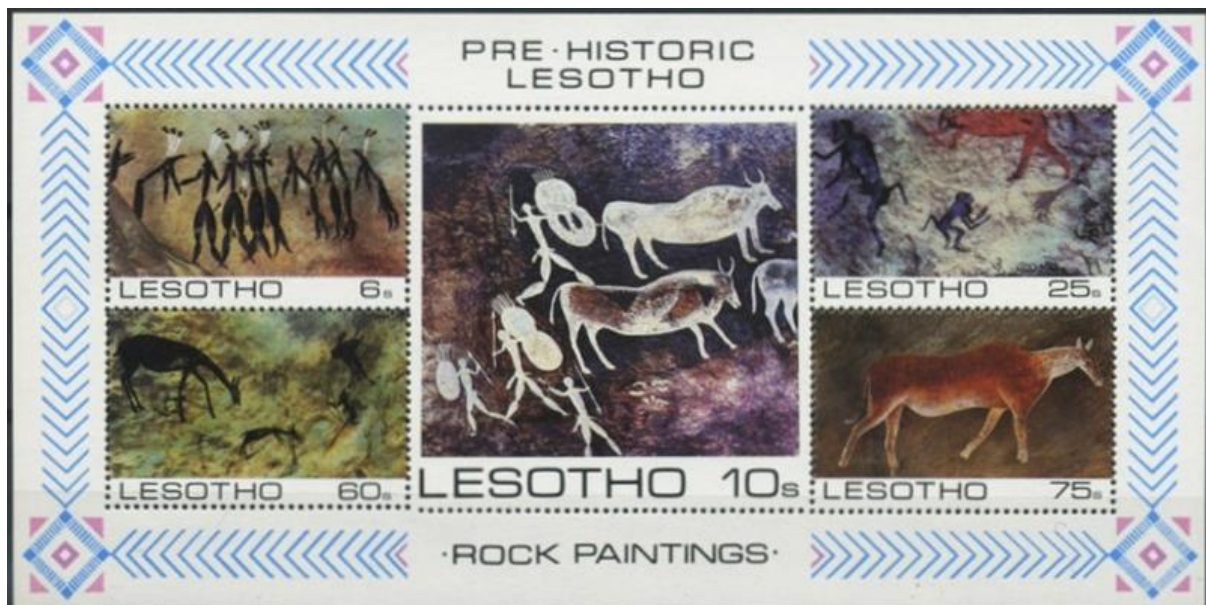
אמריקה הייתה היבשת האחרונה שהגיע אליה האדם המודרני, ובכך הושלם מסעו לכיבוש העולם. לכאורה בכך גם היה צריך סיפורנו להגיע אל סופו, אלא שחדי העין מבין הקוראים שמו בוודאי לב להעדרה של חוליה אחת בשרשרת. במסגרת מאמר זה לא הצגנו ציורי סלעים ומערות מיבשת האם – אפריקה. מאחר שה"הומו ספיינס"

ציורי סלעים מבוצוואנה וזימבבואה.

התפתח באפריקה, היינו מצפים למצוא ביבשת זו עבודות אומנות שלו המוקדמות לאלה הקיימות בשאר חלקי העולם. בפועל זה אינו המצב: ציורי המערות והסלע המוקדמים ביותר שנתגלו עד כה הם באינדונזיה ובאירופה.

יצירות האומנות הפרהיסטוריות שנתגלו באפריקה הן בדרום היבשת, ומייחסים אותן ל"בושמנים" – כינוי לבני שבט הסן החיים בעיקר בבוצאנה, נמיביה, דרום אפריקה, זימבבואה ולסוטו. הבושמנים מונים כיום כמאה אלף איש, והם חיים באזור כנוודים-לקטים מזה כ-40 אלף שנה מבלי ששינו בצורה משמעותית את אורחות חייהם. על הבול מבוצאנה שבתחתית העמוד הקודם מופיע אחד הציורים מאתר המורשת העולמית טסודילו, שבו כ-4,500 ציורים, אשר חלקם, ככל הנראה, בני כ-20 אלף שנה. הציורים בטסודילו הם גדולים, ואפשר לראות אותם ממרחק רב. הציורים בהנפקה של לסוטו הם מאוחרים יותר, וגילם הוא כ-5,000 שנה. כצפוי מגילם, הם משקפים רמה גבוהה יותר של ציור.

מבחינה תמטית, ציורי הסלעים והמערות מאפריקה דומים למדי למקבילים להם בשאר העולם. מופיעים בהם בעלי חיים, בעיקר כאלה שהמין האנושי צד, ומתוארות בהם סצנות של ציד וכן ריקודים ריטואליים.

מדוע לא נמצאו עד כה יצירות אומנות פרהיסטורית ישנות יותר באפריקה? קשה לדעת, אך ייתכן שהדבר נובע ממחקר מועט יחסית לגודלה של היבשת ולחשיבותה ההיסטורית. אם כך הוא, הרי שסביר להניח כי בעתיד נהיה צפויים לגילויים חדשים בתחום זה.

משה ביאלי אוסף, מלבד ציורי מערות, גם פריטים בולאיים בנושא התנ"ך באומנות. כתובתו למשלוח תגובות: biali.moshe@gmail.com

הרעב ברוסיה בשנים 1921-1922 ד"ר יהושע מגר

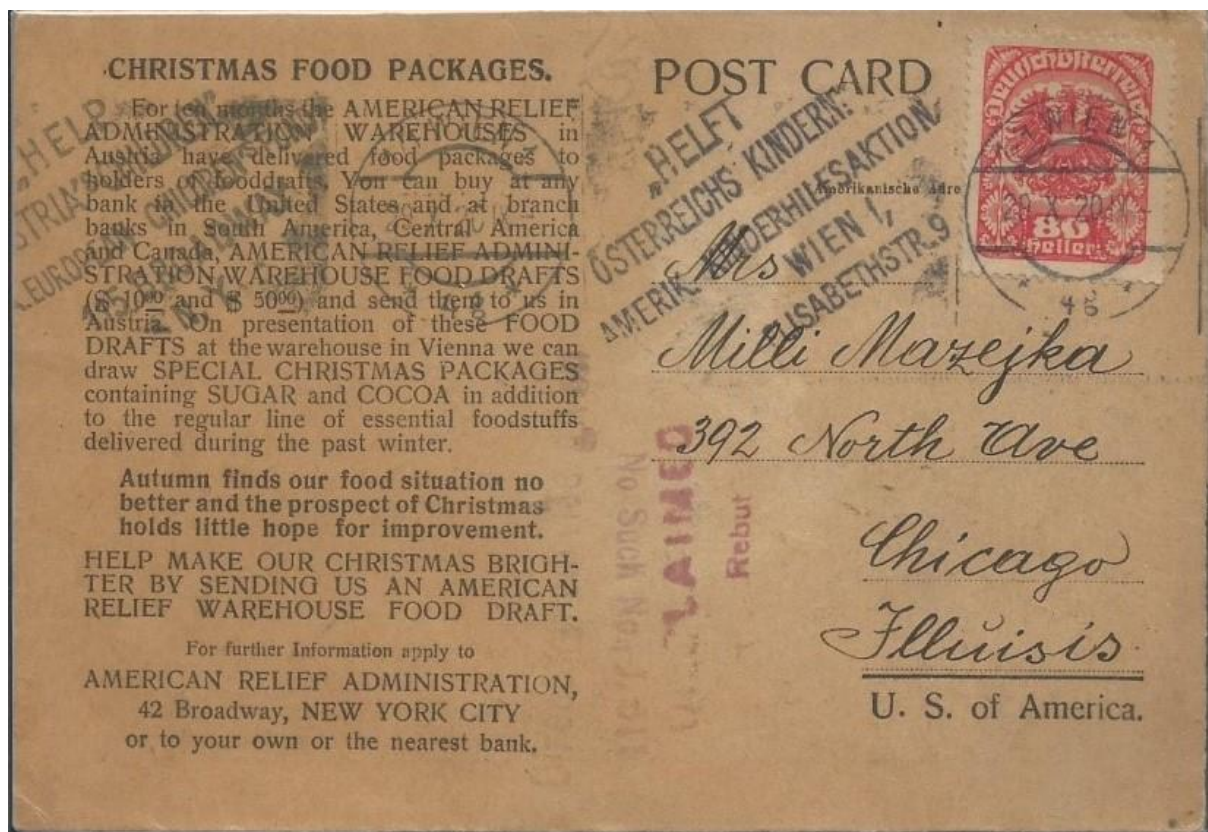

הרברט הובר

המין האנושי ידע בעבר תקופות של רעב חמור באזורים רבים בעולם. גם כיום, על אף הקידמה, יש אנשים הסובלים מחרפת רעב וזקוקים לעזרה. מאמר זה עוסק ברעב ששרר באירופה, ובפרט ברוסיה בשנות ה-20 של המאה הקודמת, ובמאמצי הסיוע לרעבים מצד הקהילייה הבינלאומית.

בנובמבר 1918 הגיעה מלחמת העולם הראשונה לסיומה. שנות הקטל וההרס הותירו את אירופה במשבר כלכלי, והתפרצות השפעת הספרדית הרעה את המצב עוד יותר. עשרים ושלוש מדינות באירופה נאבקו ברעב, והן נעזרו בסיוע משמעותי שהגיע מצידו השני של האוקיינוס האטלנטי. ארגון בשם "מנהל הסיוע האמריקאי" (American Relief Administration) קיבל על עצמו לדאוג לסיוע לרעבים, ובאמצעותו נשלחו יותר מ-4 מיליון טונות של חבילות מזון וציוד

מסייע אחר. בראש הארגון עמד **הרברט הובר**, לימים נשיא ארצות הברית. להובר היה כבר ניסיון קודם בתחום: עוד בימי המלחמה הקים את "מנהל המזון", אשר בשיאו סיפק את צורכיהם של עשרה מיליון איש. צחוק הגורל הוא שבזמן כהונתו של הובר פרץ השפל הכלכלי הגדול, ומיליוני אמריקאים סבלו מרעב.

הגלויה הנראית בתחתית העמוד הקודם מציינת את פעולתו של מנהל הסיוע האמריקאי למען ילדי אוסטריה. הטקסט משמאל כולל פנייה לתרומה של מצרכי מזון בסיסיים, שמהם יכין המנהל חבילות מזון לילדים לכבוד חג המולד. הגלויה נשלחה ב-29 באוקטובר 1920 מווינה לארצות הברית והוחתמה בחותמת תעמולה "עזרו לילדי אוסטריה".

הרעב ברוסיה היה הכבד ביותר בהשוואה לכל מדינות אירופה. בין השנים 1921 ל-1922 סבלו יותר מ-15 מיליון רוסים מרעב קשה, ו-5 מיליון מהם אף מתו ברעב. הרעב הגדול ביותר פקד את האזורים הדרומיים של רוסיה, אזורי הנהרות וולגה ואורל, כולל חצי האי קרים וחלקים גדולים של אוקראינה. לא בכדי היה הרעב ברוסיה כה קשה: לסיבות לרעב הכללי באירופה שהזכרתי לעיל יש להוסיף כמה נסיבות מקומיות. ראשית, באותן שנים התחוללה ברוסיה מלחמת אזרחים בין הבולשביקים לבין הצבא ה"לבן". המלחמה אומנם הוכרעה כבר בשנת 1920, אך קרבות ספורדיים נמשכו עד שנת 1923. החורבן וההרג כתוצאה מהמלחמה גרמו להתמוטטות כלכלית במדינה, דבר שהתבטא גם בהיפר-אינפלציה. גם כך הייתה רוסיה מדינה אשר התשתיות בה מפגרות. ומערכת הרכבות הלא יעילה שלה נכשלה בחלוקת המזון לאזוריה השונים של המדינה הענקית בשטחה. אם לא די בכך, גם איתני הטבע תרמו את חלקם, ובשנת 1921 התחוללה בצורת קשה.

בולים של הרפובליקה הסובייטית הפדרטיבית הסוציאליסטית הרוסית (RSFSR), שמה של רוסיה לאחר המהפכה הקומוניסטית ולפני הקמת ברית המועצות. הבולים הונפקו בסיסמה "עזרו לרעבים", והם נועדו לאיסוף כסף להקלה על הרעב באזור וולגה (מימין) ובאזור רוסטוב על הדון (במרכז). בבול השמאלי נפלה טעות – הדפסה כפולה.

בשנת 1921 אישר הקונגרס של ארצות הברית את "חוק הסיוע בעת הרעב ברוסיה", ומנהל הסיוע האמריקאי בראשות הובר החל במתן עזרה מסיבית לרעבי רוסיה. אל יקל הדבר בעיניכם: לאחר המהפכה הרוסית ועליית הקומוניסטים לשלטון היו היחסים בין רוסיה לבין ארצות הברית מתוחים מאוד. פוליטיקאים בכירים בארצות הברית, ובהם הנשיא **וורן הרדינג**, סברו כי יש להתנות כל סיוע לרוסיה בהתחייבות של המשטר החדש להחזיר לארצות הברית את ההלוואות שניתנו לשלטון הצאר במהלך מלחמת העולם הראשונה, הלוואות **שלנין** סרב להכיר בתקפותן. הובר, שבמקביל לתפקידו כראש מנהל הסיוע שימש גם כשר המסחר בממשלו של הרדינג, טען כי החובה ההומניטרית היא מעל לכל: "עשרים מיליון איש גוועים ברעב. לא משנה מה הפוליטיקה שלהם, צריך להאכיל אותם!" בצד טיעון מוסרי זה הצביעו מצדדי החוק גם על התועלת הצפויה ממנו בדמות שיפור היחסים עם רוסיה, ואולי אף הטייתה מהדרך הקומוניסטית (תקווה שכידוע נכזבה).

גלויה מיוחדת אשר הופצה ברוסיה מטעם מנהל הסיוע האמריקאי לצורך בקשת משלוחי סיוע. הגלויה נשלחה ממוסקבה לניו יורק ב-6 במאי 1922. שימו לב להדפס הרכב על גבי הבול שמאלי, המשנה את ערכו מ-5 רובל ל-5,000 רובל, עדות לשיעורי האינפלציה הגבוהים ברוסיה באותם ימים.

במהלך השנה שלאחר קבלת חוק הסיוע הזין מנהל הסיוע האמריקאי בכל יום יותר מעשרה מיליון בני אדם ברוסיה, ובזכות פעילות זו ניצלו חייהם של מיליוני רוסים.

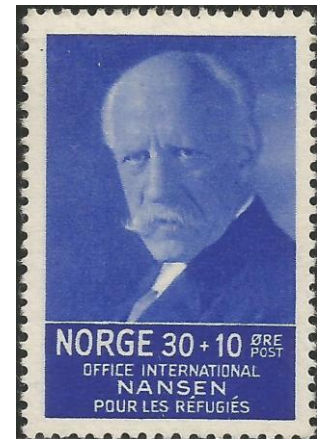
הסופר **מקסים גורקי** אמר להובר כי "הסיוע שלך יירשם בהיסטוריה כמאמץ ייחודי ואדיר ממדים הראוי לתהילה ואשר יחקק לעד בזיכרונם של מיליוני רוסים שהצלת ממוות".

הסוכנויות של מנהל הסיוע
האמריקאי ברוסיה סיפקו
גלויות מיוחדות שבהן אזרחי
רוסיה יכלו להגיש בקשות
למשלוח חבילות מזון בעבור
משפחות באזורים מוכי הרעב.

בגליות נכתב (גם ברוסית על גב הגלויה): **"אנו סובלים ממחסור חמור של מזון ברוסיה – עזרו לנו במצוקתנו"**. מגישי הבקשות ציינו בצידה האחורי של הגלויה את השם ואת הכתובת של משפחה באזורי הרעב אשר לה יועדה העזרה. אני מציג כאן את צידה האחורי של גלויה כזו ובה פרטיה של משפחה שחיה בחצי האי קרים (צידה הקדמי של הגלויה נראה בשער הפנימי האחורי של חוברת זו).

מנהל הסיוע האמריקאי לא היה הגוף היחידי שנרתם לסייע לנפגעי הרעב ברוסיה. חבילות מזון נשלחו גם באמצעות שיתוף פעולה של ארגון הצלב האדום הבין-לאומי יחד עם הוועדה לפליטים של חבר הלאומים. בראש המאמץ הזה עמד **ד"ר פריטיוף ננסן** הנורווגי. ננסן התפרסם בצעירותו בזכות מסעותיו לקוטב הצפוני ולאי גרינלנד. על פעולותיו ההומניטריות הוא זכה בפרס נובל לשלום לשנת 1922. מעורבותם של הצלב האדום ושל הוועדה של ננסן בסיוע לרעבים מוצגת בשלושה מסמכים אותם אציג להלן. הראשון הוא גלויה שנשלחה ב-30 באוגוסט 1922 מהצלב האדום בג'נבה לגברת א. דומסניל מפריס, שבה האירגון מאשר בתודה את קבלת תרומתה הכספית.

ד"ר פריטיוף ננסן

Paquet No **46225** 30.8.22
GENÈVE, Date du timbre

M

Nous vous accusons réception de votre versement de deux et demi dollars, contre-valeur d'un paquet standard à adresser à :

M. Valeria Rouidneva
Ville Biriontkh
Cvt ou pays le Norouege
Signature: August Germain

Pour toutes communications, prière de rappeler le numéro ci-dessus.

SERVICE DE TRANSMISSION
DE PAQUETS STANDARDS EN RUSSIE
du Comité International de la Croix-Rouge et du Haut-Commissariat
Nansen du Dr Nansen

Rue du Rhône, 54 -- GENÈVE

Mme A. Domsnil
3 R. Gdly Augustines
Paris

צידה הקדמי (משמאל) והאחורי (למעלה) של גלויה שנשלחה מטעם הצלב האדום בז'נבה בנושא תרומה כספית למשלוח חבילת מזון לנפגעי הרעב ברוסיה.

בעזרת התרומה של הגברת דומסניל בסך שני דולרים וחצי נרכשה חבילת מזון עבור הגברת **ולריה רודנבה**. המסמך הנראה בראש העמוד הבא הוא אישור קבלתה של החבילה בדואר המרכזי של מוסקבה ב-23 בנובמבר, כמעט שלושה חודשים

מאוחר יותר. בראש המסמך מתנוססים שמותיהם של שני האירגונים, ועד הצלב האדום הבינלאומי והוועדה של ד"ר ננסן ומספר החבילה – 46225. כן נרשם שם מקבלת החבילה, הגברת רודנבה מכפר קטן בשם ביריוץ אשר במחוז בלגורוד.

INTERNATIONAL RED CROSS COMMITTEE AND Dr. NANSSEN'S HIGH COMMISSION

№ 46225

SENDER (Roman letters) **CONSIGNEE** (Russian characters)

MOSCOW

Surname Dumesnil ROUDNEVA РУДНЕВА
 Christian name Alexandrine Valeria Afrikanovna Валерия Африкановна
 Street 3, rue des Grands Augustins Rue Volodarsky, maison BIELOKONE Улица Володарского, Д. Белоконов
 City Paris BIRIOUTCH БИРЮЧЬ
 District _____
 Gov. or Country _____ Govern-t de VORONEGE Воронежская губ.

* The undersigned certifies to having received a parcel of the value of 2 1/2 (two and a half) dollars on (date) _____ at _____

Signature of the consignee _____

* Leave blank.

738 2 3 NOV 1922

Over.

הגברת רודנבה קיבלה את החבילה באמצעות מנהל הסיוע האמריקאי. הגלויה להלן, הנושאת חותמת מהעיר חרקוב, מאשרת באמצעות חותמת "נמסר לסוכן" (Delivered to Agent) את קבלת החבילה ב-28 בדצמבר 1922. חותמת ידנית אחרת, המסומנת בחץ, מפרטת את תכולת החבילה: קמח, גרעינים, סוכר, שמן, תה וחלב משומר. שימו לב כי ממועד קבלת חבילת המזון במוסקבה (23 בנובמבר) עברו 35 ימים עד מסירתה לסוכן, כדי שיעביר אותה למקבלת המזון.

№ 5.

We have received the one packages of American food, consigned to us through the

AMERICAN RELIEF ADMINISTRATION

in **RUSSIA.**

CHARKOFF.

Donot forget us in the future

Substitute BE

Ja. B. Rydneev 23 lbs grain aprox
Kobylitsky 15 lbs Sugar (10%) с сахаром
10 lbs Lard (11 1/2%) с сала
2 lbs Tea (1 1/2%) с чая
20 lbs Milk (20%) с молока

Remittance No 2157845

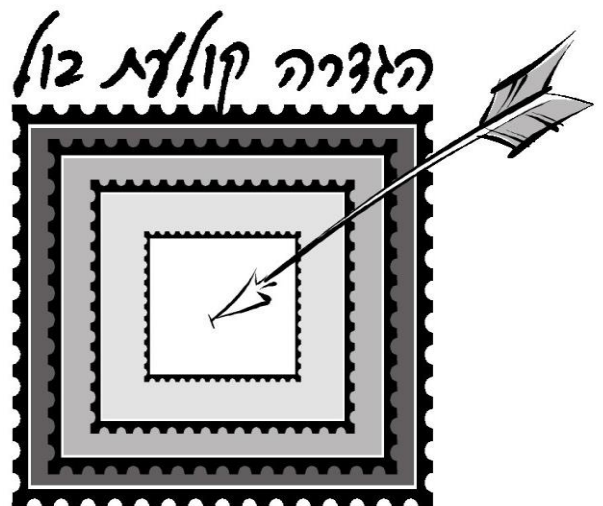
Date Received 28/12/22

האם שלושת המסמכים הללו ראויים לשימוש במסגרת תצוגה תחרותית? נראה לי כי מדובר בחומר בולאי "גבולי", אשר ההצדקה לשימוש בו היא שאין פריטים בולאיים אחרים אשר בעזרתם ניתן להציג את תת הפרק הזה. אולם לצרכי מאמר זה זוהי שאלה משנית בלבד, והעיקר הוא הסיפור האנושי המסתתר בשלושת המסמכים: כיצד תרומה כספית אחת שימשה לרכישת חבילת מזון עבור משפחה ברוסיה שהייתה נתונה במצוקה, וזאת באמצעות שני אירגוני מתנדבים אשר עשו מלאכת קודש.

ד"ר יהושע מגר הוא אגרונום האוסף פריטי בולאות בנושא החקלאות. התצוגה שלו על תולדות עבודת האדמה זכתה פעמים רבות במדליית זהב גדולה. כתובתו למשלוח תגובות: joshmagier@gmail.com

כדורי מולן

"כדורי מולן" הוא כינוי לשיטה להעברת דואר בתוך מכלי אבץ אטומים. השיטה פותחה ונוסתה במהלך מלחמת פרוסיה-צרפת בשנת 1870, כדי להעביר דואר דרך נהר הסן לעיר פריז הנצורה, אך נחלה כישלון חרוץ, ואף מכתב לא הגיע ליעדו בזמן באמצעותה.

העיר פריז הייתה נתונה במצור גרמני מאמצע ספטמבר 1870 ועד כניעתה בסוף ינואר 1871. במהלך תקופה זו נשמרו קשרי דואר בין פריז ליתר צרפת: דואר יצא מהבירה הצרפתית באמצעות

כדורים פורחים (ה"בלון מונטה") ונכנס אליה באמצעות דואר יונים. השימוש ביוני דואר לא הספיק כדי לענות על הביקוש למשלוח דואר לעיר הנצורה, ולכן פותחה שיטה נוספת, אשר התבססה על זרימת המים בנהר הסן העובר דרך פריז.

מאחר שהיה ברור שהגרמנים פוקחים עין על התנועה בסן, הבינו הצרפתים כי יוכלו להעביר דואר רק מתחת לפני המים, על פי העקרון של "מכתב בבקבוק". שלושה מהנדסים מהעיר מולן פיתחו מכלים בצורת גלילים בקוטר של 12 סנטימטר ובגובה של 20 סנטימטר. המכלים היו עשויים אבץ, והם נאטמו לאחר שמולאו בדואר. כל מכל היה יכול לשאת בין 500 ל-600 מכתבים במשקל מקסימלי של 4 גרם למכתב. למכלים הותקנו סנפירים, כדי שלא ינוחו על הקרקעית, אלא יתגלגלו עם הזרם במורד הנהר. לאחר שניסויים מוקדמים הציגו תוצאות חיוביות יצא המבצע לדרך, ותושבי פריז נתבקשו להטמין רשתות במימי הסן, כדי ללכוד את כדורי מולן.

במהלך חודש ינואר 1871 נשלחו 55 כדורי מולן אל פריז. כאמור, הכישלון היה טוטלי, ואף אחד מהכדורים לא הגיע ליעדו. משערים שחלקם "נתקעו" על קרקעית הסן בטרם הגיעם לפריז, בעוד שאחרים חלפו על פני העיר מבלי שרשתות הדיוגים לכדו אותם. עם כניעתה של פריז נפסק המבצע, ובעיר מולן, מוקד הפעילות, נערמו כ-15,000 מכתבים, שעדיין חיכו לתורם למשלוח.

כדור מולן הנמצא במוזיאון הדואר בפריז. המכתבים הם העתקים של המכתבים המקוריים שנשלחו ב-1870.

רוב כדורי מולן האבודים נמצאו במהלך השנים, הראשון שבהם בפברואר 1871 (כלומר, לאחר כניעתה של פריז, אך זמן קצר לאחר שנשלח) והאחרון בשנת 1988. בכל פעם שנמצא כדור חדש, מנסה הדואר הצרפתי לאתר את יורשי הנמען ובכך למסור את הדואר ליעדו, הגם שבאיחור ניכר. 20 כדורי מולן עדיין לא אותרו עד היום, ומשערים שהם נמצאים אי שם על קרקעית הסין, או שנסחפו עד לתעלת למאנש.

מכתב שנשלח בכדור מולן לפריז. שימו לב שבשורה התחתונה של המען מצוין Paris par Moulins. המכתב מבוטל בחמישה בולים בערך נקוב של 20 סנטים כל אחד. תעריף משלוח של מכתב רגיל בצרפת באותם ימים היה 20 סנטים, ותוספת התשלום (80 סנטים) היא בשל המשלוח בכדור מולן.

מדוע נכשל הפרוייקט של כדורי מולן? בדיקות שנערכו מאוחר יותר העלו כי הבעיה הייתה העיתוי. הניסויים המוקדמים במכלי האבץ נערכו בחודש נובמבר, כאשר הזרימה בסן הייתה חזקה למדי. האישורים מהממשלה הצרפתית נתקבלו רק בסוף דצמבר, ומהירות הזרימה בנהר בימי החורף הייתה נמוכה בהרבה.